

Suvremene promjene u funkcionalnoj strukturi grada Zaboka

Poljanec, Monika

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Science / Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:217:360425>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-29**



Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Science - University of Zagreb](#)



Monika Poljanec

**Suvremene promjene u funkcionalnoj
strukturi grada Zaboka**

Diplomski rad

**Zagreb
2023.**

Monika Poljanec

**Suvremene promjene u funkcionalnoj
strukturi grada Zaboka**

Diplomski rad

predan na ocjenu Sveučilištu u Zagrebu
Prirodoslovno-matematičkom fakultetu, Geografskom odsjeku,
radi stjecanja akademskog zvanja
sveučilišne magistre geografije

**Zagreb
2023.**

Ovaj je diplomski rad izrađen u sklopu sveučilišnog diplomskog studija *Geografija; smjer: istraživački (Geografski informacijski sustavi)* na Sveučilištu u Zagrebu Prirodoslovno-matematičkom fakultetu, Geografskom odsjeku, pod vodstvom prof. dr. sc. Aleksandra Toskića.

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Diplomski rad

Suvremene promjene u funkcionalnoj strukturi grada Zaboka

Monika Poljanec

Izvadak: Funkcionalna struktura grada jedan je dio složene prostorne strukture grada koja se neprestano mijenja, a te su promjene vidljive u načinu iskorištavanja gradskog zemljišta. Grad Zabok razvio se zahvaljujući povoljnom prometnom položaju u središtu Krapinsko-zagorske županije. Posljednjih godina vidljive su promjene u funkcionalnoj strukturi grada Zaboka, stoga je glavni cilj ovog rada utvrditi, identificirati i analizirati te promjene od 1981. godine do danas. Kreirana je GIS baza podataka na temelju terenskog istraživanja, digitalizacijom podataka s Hrvatske osnovne karte (HOK) i prostornog plana. U radu su analizirana stambena, poslovna i proizvodna područja, prostor za odmor i rekreaciju, infrastruktura i važnije djelatnosti kvartarnog sektora. U analizi i vizualizaciji korišteni su alati iz ArcGIS softvera.

59 stranica, 33 grafičkih priloga, 7 tablica, 30 bibliografskih referenci; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: funkcionalna struktura, gradske funkcije, grad Zabok, GIS baza podataka, namjena zemljišta

Voditelj: prof. dr. sc. Aleksandar Toskić

Povjerenstvo: prof. dr. sc. Aleksandar Toskić
prof. dr. sc. Dražen Njegač
doc. dr. sc. Dubravka Spevec

Tema prihvaćena: 9. 2. 2023.

Rad prihvaćen: 7. 9. 2023.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Sveučilišta u Zagrebu Prirodoslovno-matematičkog fakulteta, Trg Marka Marulića 19, Zagreb, Hrvatska.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb
Faculty of Science
Department of Geography

Master Thesis

Contemporary Changes in the Functional Structure of the city of Zabok

Monika Poljanec

Abstract: The functional structure of a city is one part of its complex spatial structure that is constantly changing, and these changes are visible in the way urban land is being used. The city of Zabok has developed thanks to its favorable traffic position in the center of the Krapina-Zagorje County. In recent years, noticeable changes in the functional structure of Zabok have occurred, so the main aim of this thesis is to determine, identify, and analyze these changes from 1981 to the present day. A GIS database was created based on field research, data digitization from the Croatian base map and spatial plan. The thesis analyzes residential, commercial and industrial areas, as well as leisure and recreational spaces, infrastructure and important activities in the quaternary sector. ArcGIS software tools were used for analysis and visualization.

59 pages, 33 figures, 7 tables, 30 references; original in Croatian

Keywords: functional structure, urban functions, city of Zabok, GIS database, land use

Supervisor: Aleksandar Toskić, PhD, Full Professor

Reviewers: Aleksandar Toskić, PhD, Full Professor
Dražen Njegač, PhD, Full Professor
Dubravka Spevec, PhD, Assistant Professor

Thesis title accepted: 09/02/2023

Thesis accepted: 07/09/2023

Thesis deposited in Central Geographic Library, University of Zagreb Faculty of Science, Trg Marka Marulića 19, Zagreb, Croatia.

Sadržaj

1. UVOD	1
1.1. Prostorni obuhvat istraživanja	1
1.2. Ciljevi istraživanja.....	2
1.3. Pregled dosadašnjih istraživanja	2
1.4. Metode istraživanja	3
1.5. Hipoteze istraživanja	4
2. GRAD ZABOK.....	5
2.1. Prometno-geografski položaj	5
2.2. Historijsko-geografski razvoj	6
3. DEMOGRAFSKA OBILJEŽJA GRADA ZABOKA	9
3.1. Kretanje stanovništva	9
3.1.1. Opće kretanje stanovništva.....	9
3.1.2. Prirodno kretanje stanovništva	13
3.1.3. Mehaničko kretanje stanovništva	14
3.2. Dobno-spolna struktura stanovništva	16
3.3. Ekonomska struktura stanovništva.....	18
4. FIZIČKO-GEOGRAFSKA OBILJEŽJA ISTRAŽIVANOG PODRUČJA	20
4.1. Hipsometrija	20
4.2. Nagib padina	21
4.3. Vertikalna raščlanjenost reljefa	22
4.4. Ekspozicija padina.....	23
5. FUNKCIONALNA STRUKTURA GRADA ZABOKA	25
5.1. Poslovne djelatnosti.....	26
5.1.1. Trgovina na malo	27
5.1.2. Financijsko poslovanje	29
5.2. Proizvodne djelatnosti – industrija.....	30
5.3. Stambena funkcija	34

5.4. Odmor i rekreacija.....	35
5.5. Infrastruktura	36
5.5.1. Prometna infrastruktura.....	37
5.5.2. Telekomunikacijska infrastruktura.....	39
5.5.3. Energetska infrastruktura	40
5.5.4. Vodoopskrba i odvodnja	40
5.6. Poljoprivredne djelatnosti	40
5.7. Kvartarne djelatnosti	41
5.7.1. Obrazovanje	42
5.7.2. Zdravstvo.....	43
5.7.3. Ostale djelatnosti	43
6. SUVREMENE PROMJENE FUNKCIONALNE STRUKTURE GRADA ZABOKA	44
6.1. Razvoj proizvodnih i poslovnih djelatnosti.....	44
6.1.1. Razvoj gospodarske zone	47
6.2. Razvoj stambene funkcije	48
6.3. Razvoj prometne infrastrukture.....	49
6.4. Razvoj funkcije obrazovanja	50
7. ZAKLJUČAK	52
LITERATURA	54
IZVORI	56
PRILOZI.....	VIII

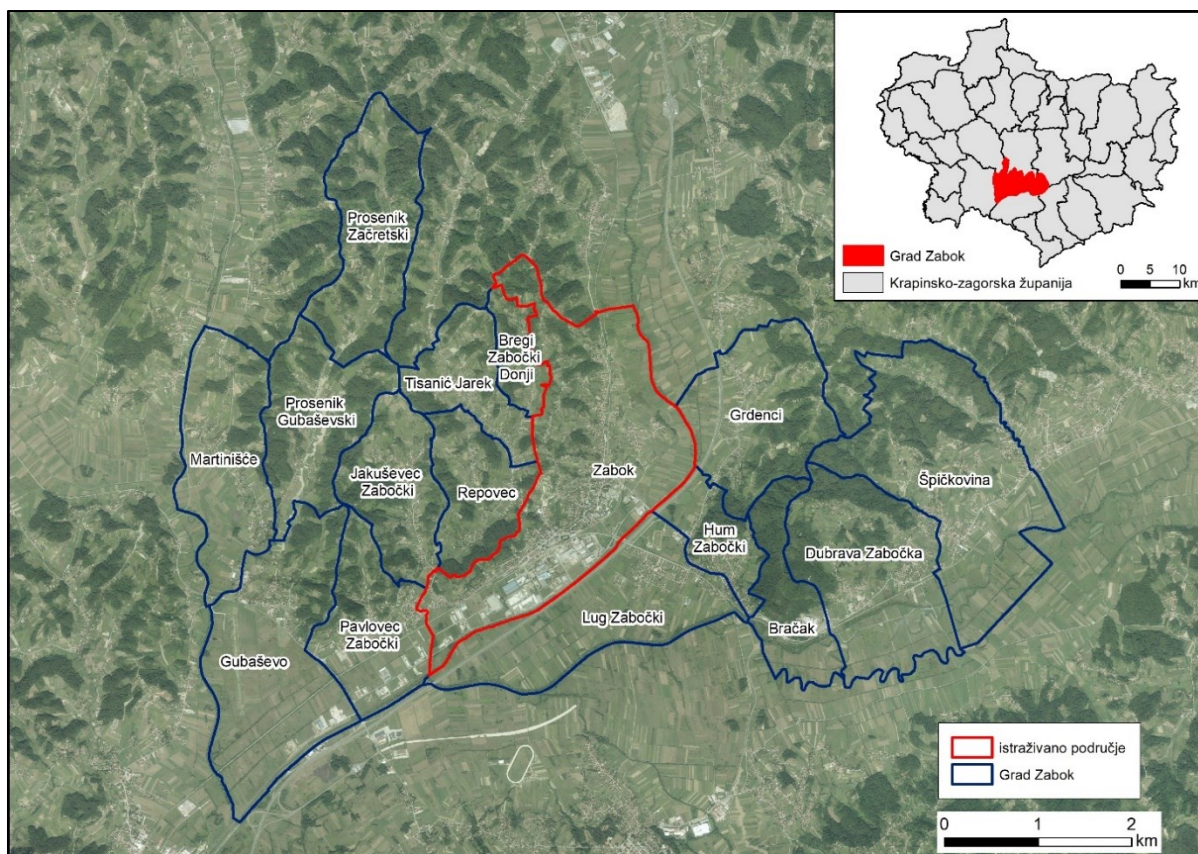
1. UVOD

Gradovi su žarišta ljudske aktivnosti i gospodarskih djelatnosti. Njihov razvoj tijekom povijesti odražava promjene u društvu, tehnologiji i urbanom planiranju. Vresk (2002) grad definira kao veće naselje, koncentrirano izgrađeno, u kojem je većina aktivnih stanovnika zaposlena u sekundarnim i tercijarnim djelatnostima, čime zadovoljavaju potrebe stanovništva šireg područja. Gradovi tijekom svog razvoja mijenjaju svoje funkcije, značenje i izgled. Oni su prije svega centri proizvodnje, trgovine te pružanja različitih usluga za stanovnike samog grada, ali i okolice. Funkcionalna struktura grada jedna je od elemenata kompleksne prostorne strukture koja se neprestano mijenja, a vidljiva je u načinu korištenja gradskog zemljišta. Funkcije u gradu dijele se na proizvodne i uslužne te na funkcije rada i stanovanja. Segmenti unutar funkcionalne strukture grada obuhvaćaju različite gospodarske djelatnosti, dok su stanovnici grada nosioci korištenja urbanih prostora. Najveći dijelovi zemljišta u većini gradova iskorišteni su za stambene svrhe, prometne potrebe, rekreaciju i sport, a njihov raspored ovisi o načinu na koji se koristi urbano zemljište. Intenzitet i pristup korištenju zemljišta variraju kako se udaljavamo od središta prema periferiji grada, uzimajući u obzir raspoloživost i cijenu zemljišta te prirodne karakteristike šireg prostora (Vresk, 2002).

Grad Zabok subregionalni je centar u Zagrebačkoj makroregiji. Razvio se zahvaljujući povoljnom prometnom položaju na križištu glavnih cestovnih i željezničkih pravaca u središtu Krapinsko-zagorske županije. Blizina Zagreba omogućila mu je povoljne uvjete za napredak te se danas razvio u jedan od najvažnijih poslovnih centara u županiji. Od 1980-ih godina vidljive su promjene u funkcionalnoj strukturi grada. Analiza tih promjena glavni je predmet ovog rada.

1.1. Prostorni obuhvat istraživanja

Grad Zabok druga je po veličini (broju stanovnika) jedinica lokalne samouprave u Krapinsko-zagorskoj županiji. Sastoji se od 16 naselja, a u ovom radu će se detaljnije istražiti promjene funkcionalne strukture u gradskom naselju Zabok (sl. 1). To je središnje naselje Grada u kojem se nalazi većina proizvodnih i poslovnih djelatnosti.



Sl. 1. Karta naselja Grada Zaboka

Izvor: DGU, 2022

1.2. Ciljevi istraživanja

Glavni cilj ovog rada jest utvrditi, identificirati i analizirati promjene u funkcionalnoj strukturi grada Zaboka od 1980-ih godina do danas. Prvi dio istraživanja odnosi se na utvrđivanje funkcionalne strukture danas na temelju namjene zemljišta te funkcionalne strukture 1981. godine. Zatim će se na temelju napravljene GIS baze podataka utvrditi i analizirati prepoznate promjene. U analizu su uključena područja koja imaju stambenu, poslovnu i proizvodnu namjenu, prostor za odmor i rekreaciju te infrastrukturna namjena. Posebna pozornost posvećena je razvoju važnijih djelatnosti kvartarnog sektora i njihovom prostornom odrazu.

1.3. Pregled dosadašnjih istraživanja

Istraživanjem funkcionalne strukture gradova u Hrvatskoj bave se mnogi autori. Vresk (1986) je proučavao neke pokazatelje funkcionalno-prostorne strukture Zagreba poput nesklada

mjesta rada i stanovanja, strukturu zaposlenih po djelatnostima i unutargradske migracije, iz čega je zaključio da središte grada gubi stambenu funkciju koja se premješta prema rubovima grada. Isti autor 1996. godine izradio je funkcionalnu klasifikaciju hrvatskih gradova na temelju podataka o zaposlenima u 12 grupa djelatnosti po podacima iz 1991. godine. Biškup (2002) analizira promjenu prostorne strukture gradske jezgre Bjelovara od njegova osnutka te kako se ta promjena odrazila na promjenu funkcionalne i morfološke strukture. Kako se gradovi šire, tako utječu i na okolni prostor, stoga je Grgurović (1984) dao teorijski pregled funkcionalno-morfološke strukture suburbanog prostora posebno objašnjavajući strukturu u urbano-ruralnoj i ruralno-urbanoj zoni. Lončar i Sviben (2019) analiziraju funkcionalna obilježja Grada Krapine s naglaskom na poslovne djelatnosti. Usto provedeno je anketno istraživanje o zadovoljstvu stanovnika životnim prostorom u Gradu.

Promjene funkcionalno-prostorne strukture grada mogu dovesti do promjene urbanog identiteta. Ovom tematikom bave se Prelogović i Lukić (2011) u svom radu „Funkcionalno-prostorna struktura ivanićgradskog podgrađa kao element urbanog identiteta“. Oni su na temelju promjena uslužnih djelatnosti utvrdili premještanje tradicionalne obrtničko-trgovačke uloge Podgrađa na današnji središnji trg, dok je u Podgrađu ostala stambena funkcija.

Proučavanjem gradskih funkcija bavili su se još Radeljak Kaufmann (2015), Marinković (2018), Prelogović (2004), Stiperski i dr. (2015), Njegač i dr. (2010), Gelo (2020), Perak (2021) i dr.

Demografski podaci o Zaboku mogu se pronaći u radovima autora koji su s tog aspekta proučavali prostor Krapinsko-zagorske županije i Hrvatskog zagorja, poput Feletar i Stiperski (1992), Njegač (1989, 1991, 1995), Toskić (1993), Spevec (2009), Spevec i Vuk (2012).

1.4. Metode istraživanja

Za utvrđivanje promjena funkcionalne strukture napravljena je prostorna baza podataka. Za funkcionalnu strukturu 1981. godine digitalizirana je Hrvatska osnovna karta (HOK) mjerila 1:5000. U digitalizaciji su korišteni listovi Zlatar 5 J 24 – 42, Donja Stubica 5 J 23 – 1 i 5 J 23 – 2. Listovi HOK-a preuzeti su s Geoportala Državne geodetske uprave. Za digitalizaciju funkcionalne strukture 2021. godine korišten je prostorni plan Grada Zaboka, preuzet s javnog portala Grada Zaboka. Također su digitalizirani objekti proizvodnih, poslovnih i uslužnih djelatnosti na temelju terenskog istraživanja provedenog 3. kolovoza 2023. godine te Google Karata. Analiza i vizualizacija podataka napravljena je u ArcGIS softveru verzije 10.5. Demografski podaci o stanovništvu preuzeti su iz provedenih popisa stanovništva sa stranica

Državnog zavoda za statistiku te su obrađeni u Excelu. Digitalni model reljefa preuzet je sa stranice Copernicusa u rezoluciji 25x25 m.

1.5. Hipoteze istraživanja

U radu su na temelju prijašnjih spoznaja o istraživanom području te analize literature i prostornog plana Grada postavljene sljedeće hipoteze:

H1. U istraživanom razdoblju povećana je površina proizvodnih i poslovnih funkcija.

H2. Širi se stambena funkcija i stvaraju se kompaktnije zone stambene funkcije unutar grada.

H3. U središnjem dijelu grada širi se i stvara kompaktnija zona mješovite namjene (stambena funkcija i trgovina).

H4. U rubnim područjima grada šire se i stvaraju se prostorno cjelovitije proizvodno-poslovne zone.

H5. Izrazito se smanjuju poljoprivredne površine.

2. GRAD ZABOK

Grad Zabok drugi je najveći grad Krapinsko-zagorske županije te je dio Urbane aglomeracije Zagreb, što mu pruža povoljne mogućnosti za gospodarski razvoj.

2.1. Prometno-geografski položaj

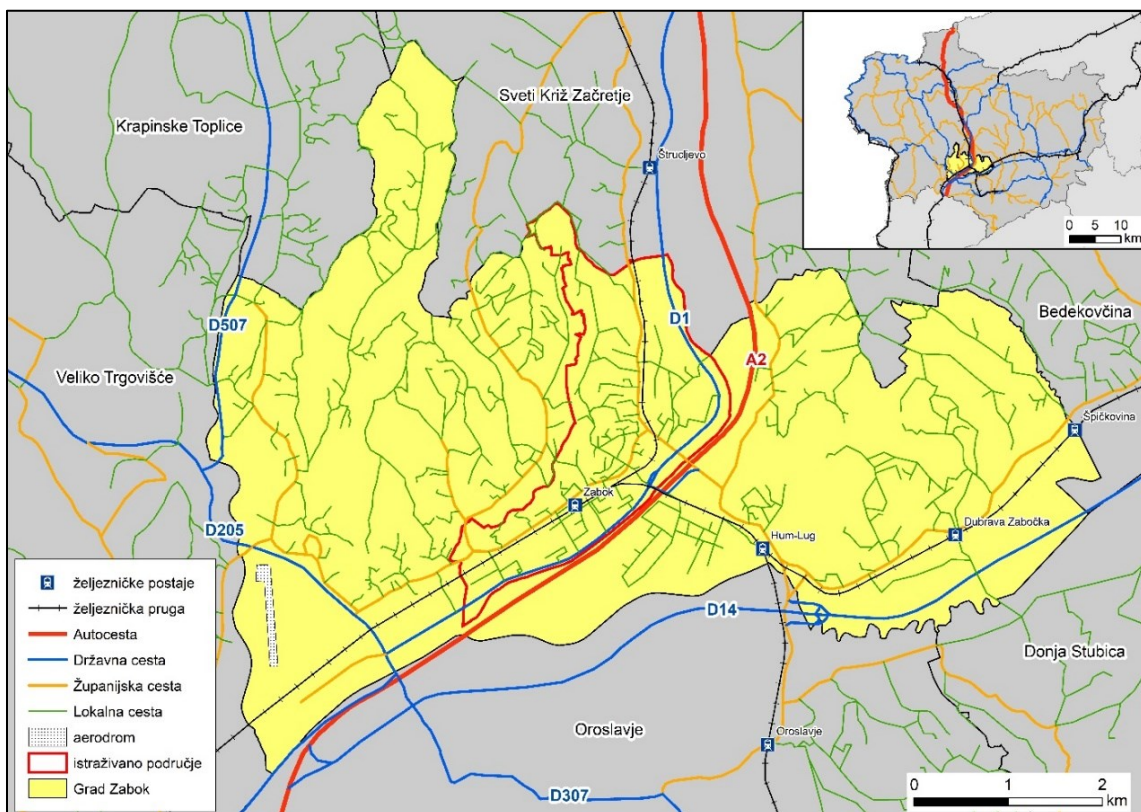
Grad Zabok nalazi se na jugozapadnom dijelu Krapinsko-zagorske županije. Graniči s općinama Krapinske Toplice i Sveti Križ Začretje na sjeveru, općinom Bedekovčina na istoku, gradovima Donja Stubica i Oroslavje na jugu i općinom Veliko Trgovišće na zapadu. Na površini od 34,41 km² živi 8 656 stanovnika u 16 naselja: Bračak, Bregi Zabočki Donji, Dubrava Zabočka, Grdenci, Gubaševo, Hum Zabočki, Lug Zabočki, Jakuševac Zabočki, Martinišće, Pavlovec Zabočki, Prosenik Gubaševski, Prosenik Začretnski, Repovec, Špičkovina, Tisanić Jarek i Zabok (sl. 1) (DZS, 2022a).

Zabok ima važan geoprometni položaj u Krapinsko-zagorskoj županiji što mu daje važne razvojne prednosti. Kroz Grad prolazi autocesta A2 Zagreb – Macelj što ga čini dijelom europskog prometnog koridora X (sl. 2). Ova prometnica važna je poveznica sjeverne i srednje Europe s jugom i Jadranskim morem. Jedna od najznačajnijih prometnica ovog područja jest državna cesta D1 poznatija kao „Zagorska magistrala“. Izgrađena je sredinom 20. stoljeća i povezivala je Zagreb s Hrvatskim zagorje i Slovenijom, a izgradnjom autoceste A2 neki dijelovi ceste D1 iskorišteni su za trasu autoceste. Ova prometnica važna je za ostvarivanje dnevnih cirkulacija radnika u Zagreb. Zapadnim rubom Grada prolaze DC 205 Gubaševo – Razvor (granični prijelaz) i DC 507 Gubaševo – Valentinovo (na koju se nadovezuje DC 206 do graničnog prijelaza Hum na Sutli) kojima je Zabok povezan s Republikom Slovenijom. Na istočnom dijelu brzom cestom DC 14 Zabok je povezan s Bedekovčinom i Zlatar Bistricom (Grad Zabok, 2021a). Izgradnja brze ceste Popovec – Marija Bistrica – Zabok započela je 2014. godine, a do sada u promet je puštena dionica od Andraševca do Zlatar Bistrice. Izgradnja ove ceste rasteretila je promet kroz središte Grada.

Značajan dio svog rasta Zabok zahvaljuje željezničkoj infrastrukturi koja ga je pozicionirala kao najvažnije željezničko čvorište u Krapinsko-zagorskoj županiji. Zabok je željeznicom povezan sa Zagrebom, Varaždinom, Gornjom Stubicom i Đurmancem (sl. 2). Posebno je važan projekt modernizacije i elektrifikacije pruge Zaprešić – Zabok koji je započet 2018. godine i vrijedan je više od 100 milijuna eura. Ovim projektom omogućeno je uvođenje brzih vlakova koji mogu postići brzine do 120 km/h. Uz poboljšanje željeznice, obnovljena je

i modernizirana popratna infrastruktura poput zgrade kolodvora, perona, parkirališta i dr. (Grad Zabok, 2021a).

U Zaboku, u naselju Gubaševo, nalazi se jedini aerodrom u Krapinsko-zagorskoj županiji (sl. 2). Ima travnatu uzletno-sletnu stazu, a u suvlasništvu je Grada Zaboka i Krapinsko-zagorske županije. Primarno se koncentrira na sportsko-turističke aktivnosti, a tamo se održavaju Međunarodni festival balona, osposobljavanje za jedriličare i Međunarodno natjecanje zrakoplovnih modelara. Aerodrom nudi mogućnost za sportski i turistički razvoj Zaboka i okolice (Grad Zabok, 2021a).



Sl. 2. Prometna infrastruktura Grada Zaboka 2023. godine

Izvor: DGU, 2022, ŽUC KZŽ, 2022, HŽPP, 2023

2.2. Historijsko-geografski razvoj

Početak povijesnog razvoja grada Zaboka vezan je uz srednji vijek. Prvi sačuvani pisani izvor u kojem se navodi ime Zabok jest darovnica hrvatsko-ugarskog kralja Karla I. Anžvinca iz 1335. godine. Kralj Karlo I., po zamolbi slavonskog bana Mikca, darovao je posjed Zabok Petru Nuzlinovu jer je nekadašnji vlasnik Samson umro bez nasljednika. Kasnije se posjed smanjuje podjelama među Petrovim nasljednicima te nastaju novi posjedi – Gredice na jugu i Prelisje (današnji Bračak) na istoku. Stari drveni dvorac obitelji Zaboky nalazio se ispod kapele

sv. Antuna. Potomci Petra Nuzlinova u 15. stoljeću počinju koristiti ime Zaboky de Zabok. Pronalazak ove isprave otkriva da je Zabok dobio ime po posjedu, a ne po plemićkoj obitelji, kao što se do tada mislilo (Borovčak, 2016). Naime, stara hrvatska riječ „bok“ označava riječnu okuku/zavoj, a posjed Zabok nalazio se na unutarnjoj strani meandra rijeke Krapinice, dakle za bokom. Posljednji muški potomak obitelji Zaboky, Baltazar, 1658. godine uzdigao je dotadašnju podružnicu župe Sv. Križa u Začretju u kategoriju župe Sv. Jelene Križarice. Tadašnja derutna crkva koristila se do 1775. godine kada ju je potres razrušio. Nakon smrti Baltazara, posjed i kolatorsko pravo nad župom preuzeo je njegov zet Baltazar Vojković od Klokoča. Njegov nasljednik, grof Sigismund Vojković Vojkffy, 1782. godine započeo je gradnju kasnobarokne župne crkve sv. Jelene na današnjem mjestu. Izgradnju je 1805. preuzeo Josip Vojković, a crkva je u potpunosti završena 1827. godine. Reljefna obilježja prostora, koji karakteriziraju brojni brežuljci i pritoke rijeke Krapine, utjecala su na razvoj prometnica čije se čvorište nalazilo u blizini crkve. S vremenom su se uz prometnice počele graditi kuće i formiralo se naselje Zabok (Grad Zabok, 2023).

Izgradnjom željezničke pruge kroz Hrvatsko zagorje (od Zaprešića do Varaždina) 1886. godine u Zaboku se razvija novo središte uz željeznički kolodvor (Grad Zabok, 2023). Daljnjom izgradnjom željezničkih pruga Zabok postaje glavno željezničko čvorište na području Hrvatskog zagorja. Godine 1886. u promet je puštena pruga od Zaboka do Krapine koja će kasnije biti produžena do Đurmanca te kroz Sloveniju povezana s pravcem Ljubljana – Celje – Maribor. Drugi krak pruge Zagreb – Varaždin izgrađen je 1918. godine od Zaboka do Gornje Stubice. Izgradnja željeznice bila je važna za početak industrijalizacije, ne samo u Zaboku nego i u cijelom Hrvatskom zagorju. U tadašnjoj općini Zabok već je 1889. godine otvorena tvornica cigle i proizvoda od gline „Zagorka“, no industrija se značajnije počinje razvijati u međuratnom razdoblju (Jakovčić i Kajinić, 2021). Tako je 1936. godine pokrenuta privatna tvornica „Tekstilna industrija Milan Prpić“ koja se 1946. godine udružuje se s „Krapinskom tekstilnom industrijom“ iz Krapine i „Zagorskom industrijom vunениh tkanina“ iz Oroslavja u novo poduzeće „Zagorska industrija vunениh tkanina“ (ZIVT) (sl. 3). No pogon u Oroslavju odvojio se 1954. godine i počeo samostalnu proizvodnju, a u Zaboku je otvoren novi pogon za razvrstavanje tekstilnih sirovina i otpadaka koji se 1955. odvojio i nastavio samostalno raditi pod nazivom „Regeneracija“. ZIVT je otvarao nove pogone i u drugim mjestima, a 1964. izdvojilo se poduzeće „Dekor“ za izradu lustera (Hrvatska tehnička enciklopedija, 2018).



Sl. 3. Industrijski pogon „Zagorske industrije vunelih tkanina“ 1960-ih godina

Izvor: Vrekalo i Dumbović Bilušić, 2009

Status grada Zabok dobiva 1993. godine, do kada je bio središte bivše Općine Zabok koja je obuhvaćala današnje općine Zabok, Bedekovčinu, Krapinske Toplice, Veliko Trgovišće i Sveti Križ Začretje (Grad Zabok, 2023).

3. DEMOGRAFSKA OBILJEŽJA GRADA ZABOKA

Stanovništvo je važan element za dugoročno održivi društveno-ekonomski razvoj, a promjene njegovih karakteristika utječu na cjelokupnu društvenu strukturu. Stoga proučavanje demografskih resursa i procesa može doprinijeti promjenama i pozitivnim učincima demografskog razvoja pojedinih regija (Spevec, 2009).

3.1. Kretanje stanovništva

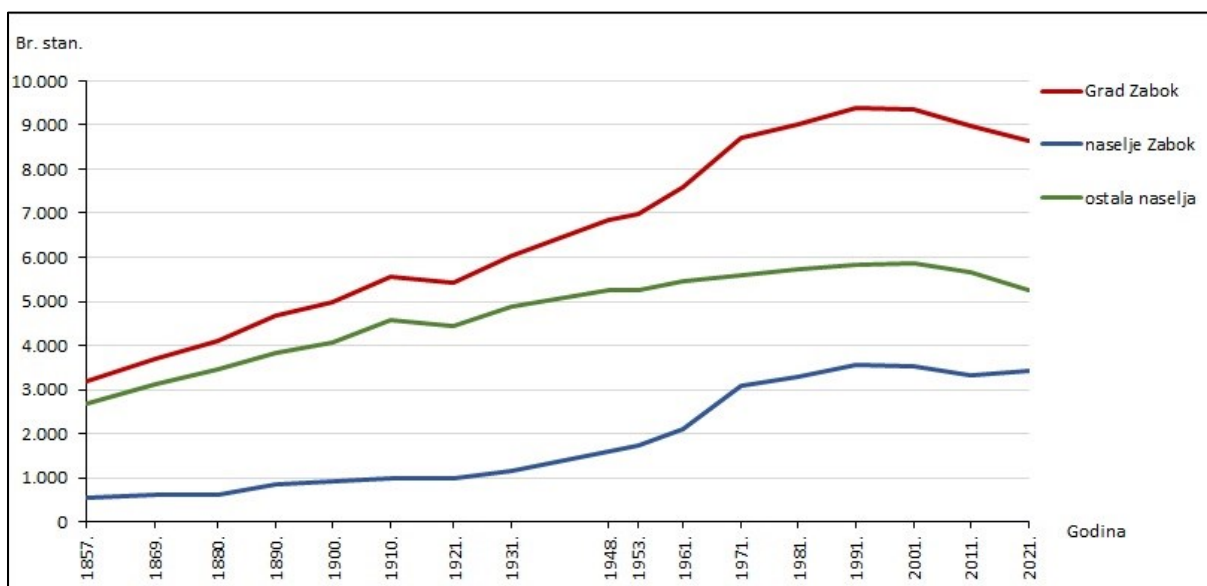
Analiza kretanja broja stanovnika važna je za praćenje stanja populacije i planiranje budućih aktivnosti. Praćenje demografskih trendova pomaže u razumijevanju promjena na tržištu rada, što utječe na ekonomsku aktivnost. Također omogućava bolje planiranje resursa i usluga kao što su obrazovanje, zdravstvo, infrastruktura i dr. Posebno je važno praćenje broja stanovnika u gradovima, kako bi se osigurala potrebna stambena i druga infrastruktura za normalan život građana.

3.1.1. Opće kretanje stanovništva

Opće ili ukupno kretanje stanovništva odnosi se na ukupnu promjenu broja stanovnika, a posljedica je prirodnog i mehaničkog kretanja stanovništva. Pozitivne komponente općeg kretanja stanovništva su natalitet i imigracija, dok su mortalitet i emigracija negativne. Najjednostavnije se može odrediti kao međupopisna promjena broja stanovnika.

Kroz povijest, Grad Zabok doživljavao je različite faze rasta i promjene broja stanovnika, što je odražavalo demografske, ekonomske i druge društvene utjecaje na to područje. Od 1857. do 1991. godine, Grad Zabok bilježi kontinuirani porast broja stanovnika, što ukazuje na pozitivne demografske promjene i razvoj tog razdoblja. Ovaj rast prekinut je tijekom Prvog svjetskog rata zbog ratnih gubitaka (sl. 4). Izuzetno važan period bio je međupopisno razdoblje od 1961. do 1971. godine, kada Grad bilježi najveći porast broja stanovnika za više od 1000 stanovnika. Međutim, od 1991. godine, zajedno s cijelom Hrvatskom, Zabok se suočava s padom broja stanovnika. To je posljedica iseljavanja i starenja stanovništva. Prema posljednjem popisu stanovništva provedenom 2021. godine Grad Zabok ima 8 656 stanovnika što ga čini drugim najvećim gradom Krapinsko-zagorske županije (DZS, 2022a).

Na razini naselja, u većini naselja broj stanovnika se ne mijenja značajnije kroz godine (sl. 4). Godine 1961. naselje Zabok počinje se izdvajati od ostalih po značajnijem porastu broja stanovnika. To je vrijeme kada u Zaboku počinje jači industrijski razvoj koji je potaknuo doseljavanje seoskog stanovništva iz ruralne okolice bliže centru rada u potrazi za boljim zapošljavanjem i životnim uvjetima. Mlađe stanovništvo često je sklonije napuštanju ruralnih područja i preseljenju u gradove zbog boljeg obrazovanja što nudi veću mogućnost zapošljavanja, lakše se prilagođavaju urbanom načinu života i manje su vezani uz tradiciju bavljenja poljoprivredom. To dovodi do promjene bioloških obilježja, odnosno na selu se smanjuje broj reproduktivnog stanovništva, dok u gradu raste. No urbana područja često bilježe manji natalitet jer mladi parovi često kasnije donose odluku o osnivanju obitelji zbog karijernih ciljeva i drugih faktora (Spevec, 2009).



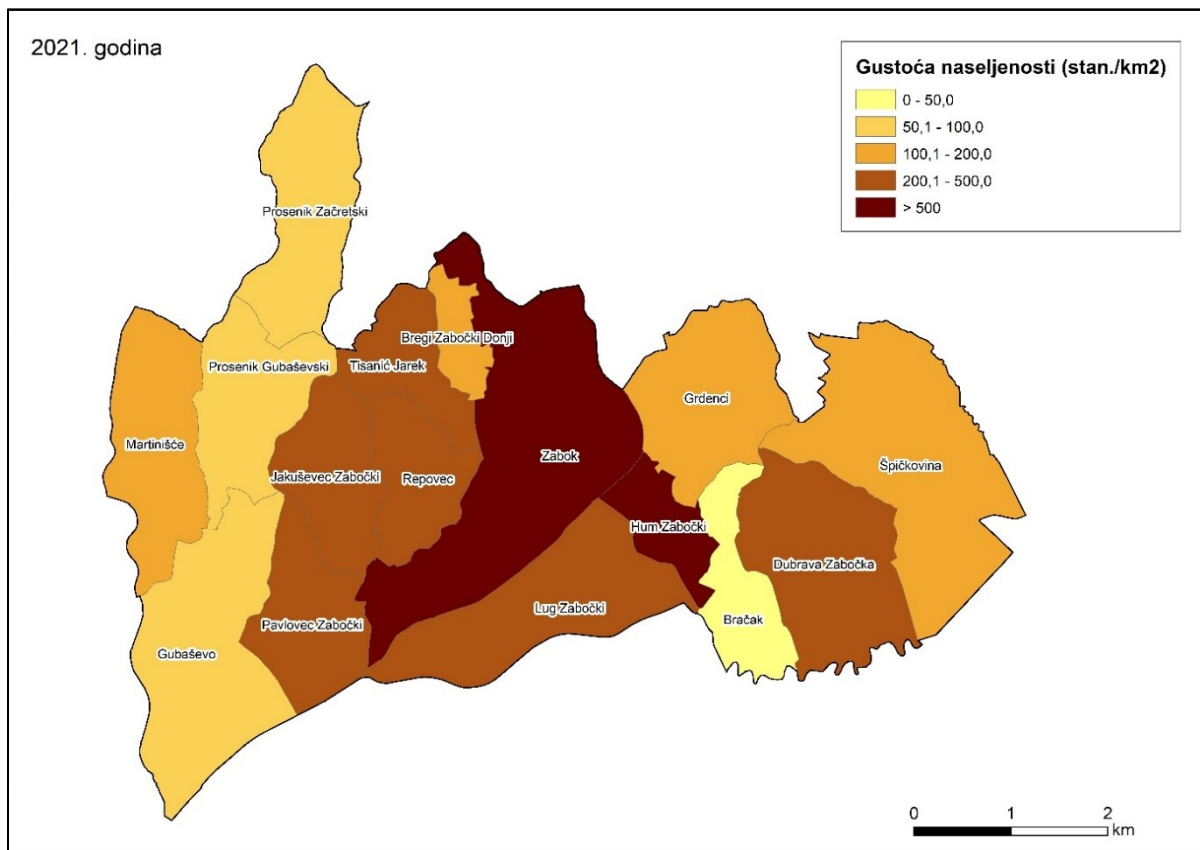
Sl. 4. Opće kretanje broja stanovnika Grada Zaboka i naselja od 1857. do 2021. godine

Izvor: DZS, 2005, 2013, 2022a

Polarizirani razvoj unutar grada/općine između središnjeg naselja i ostalih naselja posljedica je lociranja važnih administrativnih i centralno-mjesnih funkcija te industrije i drugih gospodarskih djelatnosti u središnjem naselju (Njegač, 1991).

Industrija Zaboka krajem 20. stoljeća predstavljala je tipičan primjer industrije koja je karakteristična za lokalno središte, budući da su većinu zaposlenika činili stanovnici Zaboka. Porast broja stanovnika uvelike ovisi o razmještanju industrijskih postrojenja i drugih gospodarskih aktivnosti, a najveći porast naseljenosti jest u središnjem naselju, gdje se nalazi većina gospodarskih aktivnosti grada (Feletar i Stiperski, 1992).

Da je stanovništvo koncentrirano u središnjem naselju pokazuje i gustoća naseljenosti (sl. 5). Naselje Zabok najgušće je naseljeno naselje sa 693,6 stan./km². Ovako visoka gustoća naseljenosti ukazuje na razvijenu gradsku infrastrukturu i mogućnost kompaktnog stambenog prostora. Još samo naselje Hum Zabočki ima gustoći veću od 500 stan./km² (točnije 537,6 stan./km²). Udaljavanjem od središnjeg naselja smanjuje se i gustoća naseljenosti. Niska gustoća odnosi se na ruralna područja gdje živi manje stanovnika, a prostor se koristi i za poljoprivredne aktivnosti. Razlika u gustoći naseljenosti posljedica je i disperzne naseljenosti karakteristične za Hrvatsko zagorje. Naselja čine manji zaseoci s nekoliko kuća koji su raštrkani po cijelom naselju. Disperzna naseljenost utječe na iseljavanje i nepovoljan raspored stanovništva unutar grada (Spevec i Vuk, 2012).



Sl. 5. Gustoća naseljenosti naselja Grada Zaboka 2021. godine

Izvor: DZS, 2022a

U promatranom vremenu istraživanja, od 1981. do 2021. godine Grad Zabok suočio se s dinamičnim demografskim promjenama koje su rezultirale gubitkom ukupno 346 stanovnika (tab. 1). Iako je Grad Zabok zabilježio ukupan pad stanovništva, treba istaknuti da su četiri naselja ostvarila porast broja stanovnika. To su Pavlovec Zabočki, Zabok, Hum Zabočki i Lug

Zabočki. Ovaj pozitivan trend potaknut je razvojem industrijske zone i mogućnosti zapošljavanja, razvojem infrastrukture i blizinom Zaboka kao urbanog centra. S druge strane, najveći pad broja stanovnika bilježe naselja Bregi Zabočki Donji, Prosenik Začretski i Bračak. Nakon 1981. godine usporava ruralni egzodus zbog već depopuliranih ruralnih područja pa se smanjuje i prirast stanovništva urbanih naselja (Spevec, 2009).

Tab. 1. Broj stanovnika i indeks međupopisne promjene broja stanovnika naselja Grada Zaboka od 1981. do 2021. godine

Naselje	1981.	1991.	2001.	2011.	2021.	2021./1981.
Bračak	37	34	36	21	18	48,6
Bregi Zabočki Donji	282	260	229	257	81	28,7
Dubrava Zabočka	602	586	595	591	574	95,3
Grdenci	452	455	479	459	439	97,1
Gubaševo	259	245	253	262	258	99,6
Hum Zabočki	398	450	457	457	445	111,8
Jakuševac Zabočki	351	382	383	364	344	98,0
Lug Zabočki	471	510	535	585	580	123,1
Martinišće	331	343	360	338	279	84,3
Pavlovec Zabočki	569	597	618	605	576	101,2
Prosenik Gubaševski	188	195	175	155	160	85,1
Prosenik Začretski	285	240	191	158	130	45,6
Repovec	297	321	340	312	293	98,7
Špičkovina	851	878	858	764	741	87,1
Tisanić Jarek	342	350	342	345	330	96,5
Zabok*	3287	3548	3514	3321	3408	103,7
UKUPNO	9002	9394	9365	8994	8656	96,2

Izvor: DZS, 2005, 2013, 2022a

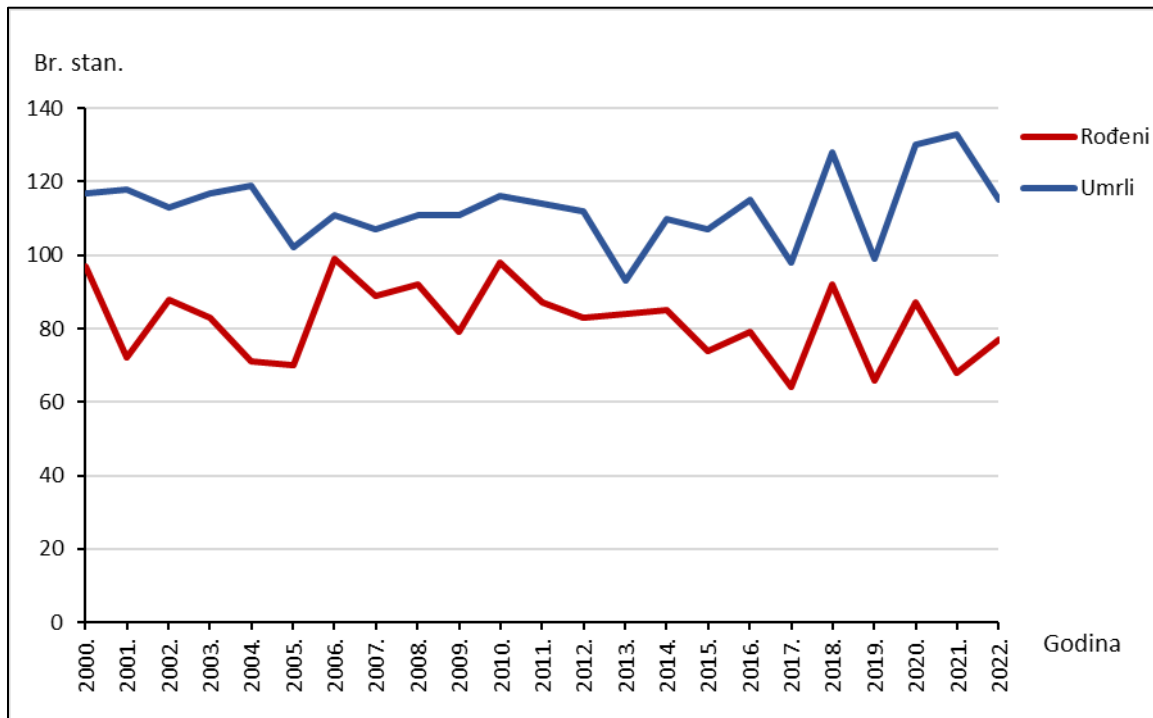
Napomena: *naselje Grabrovec u Popisu stanovništva 2021. priključeno je naselju Zabok stoga su podaci prijašnjih popisa dodani naselju Zabok

3.1.2. Prirodno kretanje stanovništva

Osnovne sastavnice prirodnog kretanja stanovništva su natalitet i mortalitet, a njihova razlika jest prirodna promjena.

Prirodno kretanje stanovništva Grada Zaboka od 2000. do 2022. godine je negativno, odnosno broj umrlih je konstantno veći od broja rođenih (sl. 6, tab. 2). To ukazuje na izazove s kojima se susreće ovo područje u smislu demografskih trendova. Negativno prirodne kretanje stanovništva upućuje na starije stanovništvo i nisku stopu nataliteta. To je posljedica iseljavanja koje je rezultiralo odlaskom vitalnih, reproduktivno sposobnih i radno aktivnih stanovnika (Spevec i Vuk, 2012). Najveći prirodni pad zabilježen je 2021., a najmanji 2013. godine.

Vitalni indeks još je jedan važan pokazatelj koji pruža uvid u odnos između rođenih i umrlih. On pokazuje broj živorođenih na 100 umrlih. Vitalni indeks od 51,1 za 2021. godinu jasno pokazuje da je situacija zabrinjavajuća, s gotovo dvostruko više umrlih nego rođenih. Kada usporedimo posljednje tri popisne godine, primjećujemo porast stope mortaliteta. To može biti rezultat različitih čimbenika kao što su zdravstvene prilike, starenje stanovništva i drugi sociodemografski faktori.



Sl. 6. Prirodno kretanje stanovništva Grada Zaboka od 2000. do 2022. godine

Izvor: DZS, 2021, 2022b, 2023

Tab. 2. Stopa nataliteta, mortaliteta i prirodne promjene te vitalni indeks Grada Zaboka između 2001. i 2021. godine

Godina	Stopa nataliteta	Stopa mortaliteta	Stopa prirodne promjene	Vitalni indeks
2001.	7,7	12,6	-4,9	61,0
2011.	9,7	12,7	-3,0	76,3
2021.	7,9	15,4	-7,5	51,1

Izvor: DZS, 2021, 2022b

3.1.3. Mehaničko kretanje stanovništva

Prostorna pokretljivost ili mehaničko kretanje stanovništva predstavlja jedan od ključnih aspekata demografske dinamike i promjena u društvu. Mehaničko kretanje stanovništva odnosi se na sve vrste teritorijalne mobilnosti stanovništva u određenom vremenu i prostoru. Migracije označavaju trajne promjene mjesta stalnog boravka stanovništva. To su obično dugotrajne promjene prebivališta iz jedne regije ili zemlje u drugu. Migracije mogu biti unutar iste države (unutarnje) ili preko državnih granica (vanjske). S druge strane, cirkulacije predstavljaju privremene oblike kretanja stanovništva koji ne uključuje stalne promjene prebivališta. To može uključivati putovanje na posao, radi obrazovanja, zdravstvene skrbi i druge aktivnosti. U migracijama najčešće sudjeluje mlado stanovništvo koje lakše donosi odluku o preseljenju i lakše se prilagođava novoj okolini. Također, migracijske politike su uglavnom usmjerena na mlado stanovništvo zbog njihove konkurentnosti i obrazovanja. To može značajno utjecati na demografsku strukturu, mijenjajući omjer mladog i starog stanovništva u određenoj regiji. Uz to, migracije mogu utjecati na ekonomsku strukturu regije, donoseći novu radnu snagu, poduzetnike ili stručnjake. Socijalne promjene također su vidljive jer migracije često dovode do miješanja kultura i običaja (Penev, 1990). Uzroci prostorne pokretljivosti mogu biti gospodarski, socijalni, demografski, politički, ekološki i dr.

Do polovice 20. stoljeća, Hrvatsko zagorje bila je regija čija je populacija bila čvrsto povezana s poljoprivrednom proizvodnjom. To je potaknulo iseljavanje stanovništva u potrazi za boljim uvjetima života i ekonomskim prilikama. S vremenom se stanovništvo manje selilo uslijed industrijalizacije, deagrarizacije i starenja. Otvaranjem novih radnih mjesta izvan poljoprivrede omogućilo je ljudima da ostanu blizu svojih domova. To je dovelo do porasta intenziteta dnevne pokretljivosti zaposlenog stanovništva (Feletar i Stiperski, 1992).

U dvadesetogodišnjem razdoblju od 2001. do 2021. godine, Grad Zabok bilježi pozitivan migracijski saldo (tab. 3), što ukazuje na povećanje broja doseljenih u odnosu na broj iseljenih. Analizirajući podatke o migracijskim kretanjima, primjećuje se da većina doseljenih dolazi iz drugog grada/općine iste županije, njih 44,68 % ukupno doseljenih. To ukazuje na blizinu i povezanost unutar regije te na mogućnost pronalaženja radnih mjesta i boljih životnih uvjeta bez potrebe za napuštanjem šireg područja. Doseljavanje iz druge županije čini 24,26 % ukupno doseljenih, što pokazuje privlačnost Zaboka kao mjesta za život i rad čak i za ljude iz drugih dijelova zemlje. Dolazak iz inozemstva čini 8,39 % ukupno doseljenih, to su često povratnici koji se vraćaju s rada u inozemstvu. U pogledu iseljavanja, najviše odseljenih također je u drugi grad/općinu iste županije 35,43 %, u drugu županiju odselilo je 28,67 %, a u inozemstvo 11,69 % (DZS, 2022c). Nakon ulaska Hrvatske u Europsku uniju 2013. godine, primijećen je veliki porast emigranata u inozemstvo, no posljednjih godina bilježi se veći broj povratnika iz inozemstva. Zabok kao centar rada ima važnu ulogu u migracijskim tokovima. Prisutnost industrije, obrazovnih institucija i drugih resursa privlači doseljenike iz okolnih područja.

Tab. 3. Migracije stanovništva Grada Zaboka od 2001. do 2021. godine

Godina	Doseljeni	Odseljeni	Migracijski saldo
2001.	146	130	16
2002.	132	140	-8
2003.	207	129	78
2004.	126	119	7
2005.	154	100	54
2006.	123	141	-18
2007.	125	148	-23
2008.	136	117	19
2009.	129	113	16
2010.	108	124	-16
2011.	145	114	31
2012.	183	161	22
2013.	187	175	12
2014.	137	137	0
2015.	124	171	-47
2016.	162	167	-5
2017.	161	179	-18
2018.	184	179	5
2019.	214	171	43
2020.	214	175	39
2021.	242	232	10
Ukupno	3339	3122	217

Izvor: DZS, 2022c

Dnevne migracije podrazumijevaju dnevno kretanje ljudi od mjesta stalnog boravka do mjesta rada, obrazovanja i sl. Prostor Hrvatskog zagorja bio je agrarno prenaseljen još od sredine 19. stoljeća. Razvojem industrije u 19. i 20. stoljeću stanovništvo je počelo migrirati u veće gradove, prvenstveno Zagreb i Varaždin. Razvojem industrije u Zaboku povećala se potreba za radnom snagom, što je rezultiralo rastom dnevnih migracija. Tako je 1961. godine od 1 895 zaposlenih u Zaboku njih 1 345 bilo dnevnih migranata, što je 71 % ukupno zaposlenih. To ukazuje da su ljudi iz okolnih naselja svakodnevno dolazili raditi u Zabok. Tijekom godina taj se broj mijenjao, ali je i dalje ostao značajan (1981. 78,3 %, 1991. 76,4 % dnevnih migranata). U pogledu usmjerenosti dnevnih migracija zaposlenih iz Zaboka, 1991. godine najviše je radnika migriralo unutar granica tadašnje općine (56,2 %), zatim u Zagreb (20,8 %) i u druga naselja Hrvatskog zagorja (12,9 %) (Njegač, 1995). Istraživanje iz 2022. godine nastavlja pokazivati značaj dnevnih migracija u Gradu Zaboku. Visok postotak zaposlenih koji dolaze iz drugih područja (71 %), a najviše iz drugih dijelova Krapinsko-zagorske županije (86 %), ukazuje na važnost regionalne povezanosti i mogućnosti zapošljavanja. Od ostalih županija još se mogu izdvojiti dnevni migranti iz Grada Zagreba (8 %) i Zagrebačke županije (4 %) (Komar, 2022).

3.2. Dobno-spolna struktura stanovništva

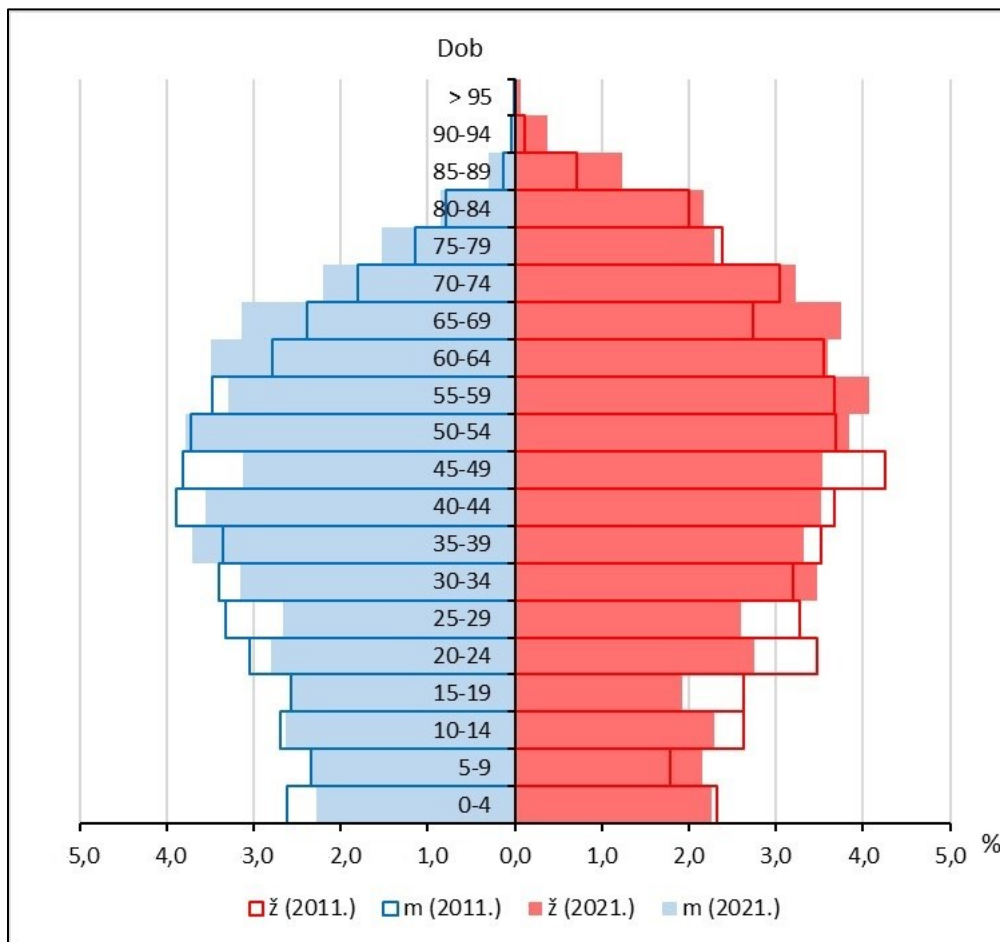
Dobno-spolna struktura stanovništva odražava raspodjelu stanovništva prema dobnim skupinama i spolu unutar određene populacije. Dobno-spolnu strukturu stanovništva oblikuje opće kretanje stanovništva, ali i sama struktura utječe na kretanje stanovništva. Biološki sastav važan je za sadašnji i budući razvoj stanovništva te gospodarski razvoj nekog područja.

Sastav stanovništva po spolu pokazuje da u Gradu Zaboku ima više ženskog, nego muškog stanovništva (koeficijent maskuliniteta iznosi 90,6). Ako sastav po spolu gledamo po dobnim skupinama, onda u mlađoj dobnj skupini ima više muškaraca ($k_m=108,1$), što je posljedica diferencijalnog nataliteta, a u starijoj više ženskog ($k_m=61,8$), što je posljedica diferencijalnog mortaliteta. U zreloj skupini odnos muškaraca i žena je podjednak, s malom prevlasti ženskog stanovništva ($k_m=98,5$) (DZS, 2022a).

Sastav stanovništva po dobi jedna je od najvažnijih komponenti demografske strukture stanovništva jer utječe na kretanje broja stanovnika, ali i na gospodarski razvoj prostora. Ova struktura ukazuje na sadašnje i buduće potrebe zajednice, kao što su broj vrtića, škola, zdravstvenih ustanova ili staračkih domova. Grad Zabok karakterizira staro stanovništvo. Početak starenja populacije smatra se kada udio osoba starijih od 65 godina dosegne 8 %, dok

je u Zaboku taj udio 2021. godine iznosio visokih 21 %. Ovo predstavlja porast od 4 % udjela starijih osoba od 2011. godine. S druge strane, udio mladih osoba čini tek 14 % ukupne populacije i nije se značajno promijenio u odnosu na 2011. godinu. Indeks starosti, koji je 2011. godine iznosio je 120,3, povećao se na 151,8 2021. godine (DZS, 2013, 2022a).

Promjene dobno-spolnog sastava jasno su vidljiva na dobno-spolnoj piramidi Grada Zaboka (sl. 7). Dobno-spolna piramida ima obilježja regresivnog tipa s užom osnovicom. Ovaj tip označava smanjenje nataliteta i povećanje očekivane životne dobi. Uska osnovica ukazuje na manji broj mladih dobnih skupina, a usporedbom podataka iz 2011. i 2021. primjetno je daljnje sužavanje osnovice. Na piramidi je jasno uočljiva dominacija ženskog stanovništva u starijim dobnim skupinama.



Sl. 7. Dobno-spolna struktura stanovništva Grada Zaboka 2011. i 2021. godine

Izvor: DZS, 2013, 2022a

3.3. Ekonomska struktura stanovništva

U Gradu Zaboku 2001. godine zaposleno je 3 457 stanovnika, dok je taj broj smanjen na 3 378 zaposlenih 2011. godine (tab. 4). Najviše zaposlenog stanovništva radi u tercijarnom sektoru, što je izraženije 2011. godine s udjelom 48,79 %, u odnosu na 40,44 % zabilježenih 2001. godine. Unutar tercijarnog sektora, najviše zaposlenih je u trgovini na veliko i malo. Jači razvoj tercijarnih i kvartarnih djelatnosti počeo je već 1980-ih godina (Njegač, 1989). Vidljivo je smanjenje broja zaposlenih u proizvodnim djelatnostima za 7,67 %. Do toga dolazi zbog promjene u ekonomskim uvjetima, tehnološkom napretku i promjenama u potražnji. Smanjenje broja zaposlenih u primarnom sektoru također je uočljivo, a taj trend započinje još procesom deagrarizacije 1960-ih. Prerađivačka industrija zapošljava najviše stanovništva zbog brojnih tvornica na području grada. Uočeno je povećane zaposlenih u kvartarnom sektoru zbog ulaganja u zdravstveni i obrazovni sustav.

Tab. 4. Zaposlene osobe prema području djelatnosti Grada Zaboka 2001. i 2011. godine

Područje djelatnosti	2001.		2011.	
	Broj zaposlenih	%	Broj zaposlenih	%
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	36	1,04	16	0,47
Rudarstvo i vađenje	1	0,03	3	0,09
Prerađivačka industrija	903	26,12	602	17,82
Opskrba električnom energijom, plinom, vodom, gospodarenje otpadom	152	4,40	158	4,68
Građevinarstvo	299	8,65	302	8,94
Trgovina na veliko i malo	425	12,29	541	16,02
Prijevoz i skladištenje	197	5,70	140	4,14
Djelatnost pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	181	5,24	173	5,12
Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	121	3,50	156	4,62
Poslovanje nekretninama	139	4,02	4	0,12
Javna uprava i obrana, obvezno socijalno osiguranje	277	8,01	271	8,02
Obrazovanje	216	6,25	249	7,37
Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	322	9,31	397	11,75
Ostale djelatnosti	159	4,60	365	10,81
Nepoznato	29	0,84	1	0,03
Ukupno	3457	100	3378	100

Izvor: DZS, 2002, 2013

Grad Zabok 2022. godine imao je 6 440 zaposlenih osoba, što je povećanje za 119 osoba u odnosu na prethodnu godinu. U istoj godini smanjio se broj nezaposlenih osoba sa 160 na 118. Grad Zabok ima najveći prosječan broj zaposlenih osoba u Krapinsko-zagorskoj županiji, ali prema najvećem prosječnom broju nezaposlenih nalazi se na drugom mjestu, iza Krapine (HZZ, 2023).

4. FIZIČKO-GEOGRAFSKA OBILJEŽJA ISTRAŽIVANOG PODRUČJA

Na funkcionalnu strukturu grada utječu mnogi faktori. Neki od njih su povijesni razvoj prostora, demografska i ekonomska obilježja stanovništva, politika, fizičko-geografska obilježja prostora (Crljenko, 2012). Povijesni razvoj Grada Zaboka te demografska i ekonomska obilježja stanovništva objašnjeni su u prethodnim poglavljima, stoga će u ovom poglavlju naglasak biti na fizičko-geografskim obilježjima.

Fizičko-geografska obilježja prostora obuhvaćaju sve prirodne karakteristike prostora, uključujući reljef, hidrologiju, klimu, pedologiju i vegetaciju. Sve te karakteristike imaju utjecaj na naseljavanje, korištenje zemljišta i razvoj različitih djelatnosti (Crljenko, 2012).

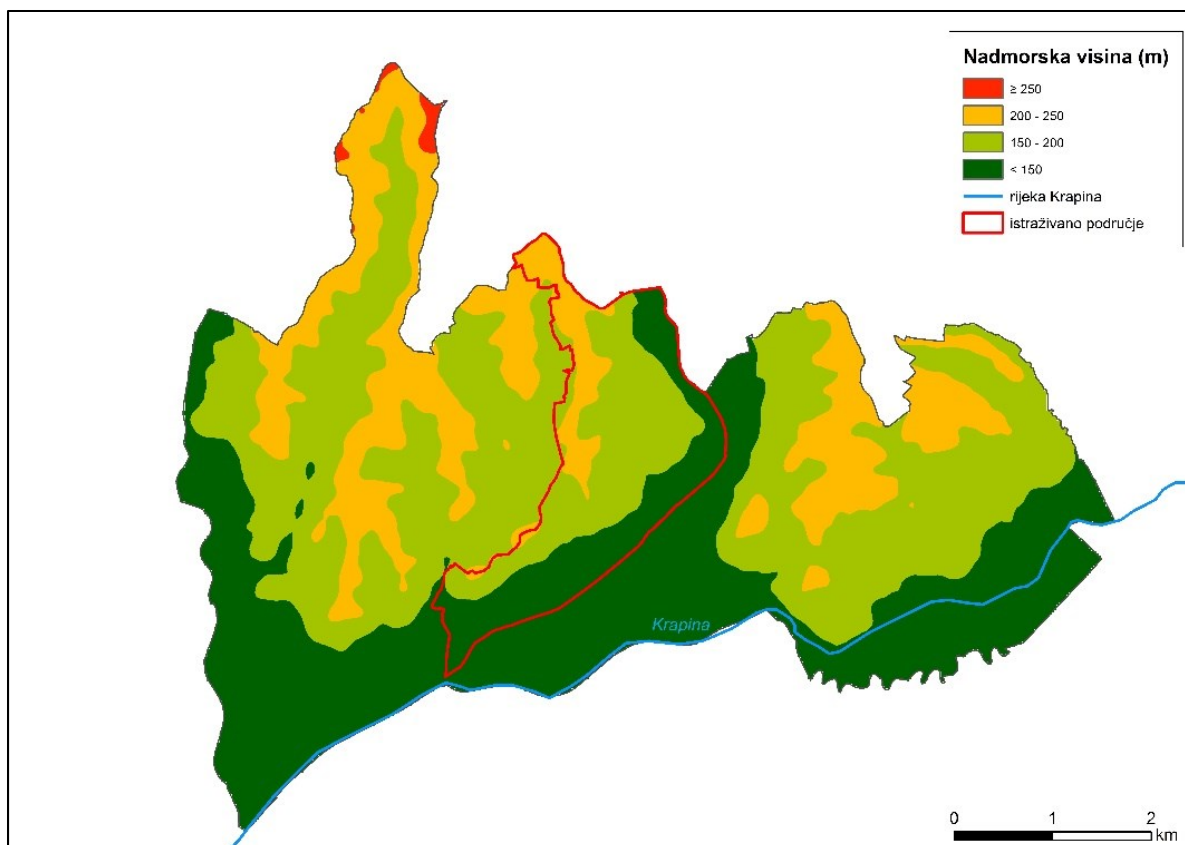
Reljef, kao granica između litosfere s jedne strane i hidrosfere i atmosfere s druge strane, predstavlja ključan prirodni element prostora. On nije samo kontinuirana površina na kojoj se nalaze drugi prirodni i društveni elementi prostora, već je i važan prostorni resurs koji utječe na prostorni razvoj. Stoga je važno poznavati osnovne značajke reljefa prilikom planiranja prostora (Analiza i vrednovanje razvojnih potencijala i ograničenja područja urbane aglomeracije Zagreb, 2018).

4.1. Hipsometrija

Hipsometrija je analiza visinskih obilježja reljefa koja se temelji na digitalnom modelu reljefa te uključuje kategorizaciju po visinskim razredima. Hipsometrija je važna za razumijevanje reljefa, klimatskih uvjeta, hidroloških procesa i ekosustava, a koristi se i za prostorno planiranje.

Visine na području Grada Zaboka u rasponu su od 135 m do 273 m. Ukupni visinski raspon je 138 m, a prosječna visina 171 m. Najveći dio Grada nalazi se u visinski razredima 150-200 m (43 %) i do 150 m (36 %) (sl. 8). Niže nadmorske visine posljedica su smještaja Zaboka u dolini rijeke Krapine. Ovakva konfiguracija terena svakako je prednost. Pruža mogućnosti za socio-ekonomski razvoj i dobru prometnu povezanost.

Na istraživanom području sve proizvodne djelatnosti, područja javne i posebne namjene te za sport i rekreaciju nalaze se na visini do 150 m, što je i najpovoljnija lokacija za smještaj tih djelatnosti. Poslovanje na višim nadmorskim visinama često predstavlja izazov u organizaciji, a često dovodi do ograničenja u pristupu potencijalnih korisnika. Na višim nadmorskim visinama nalaze se stambene zone i zone mješovite namjene. Uz stambene objekte nalaze se obradive površine, najčešće vrtovi, manje oranice i vinogradi.



Sl. 8. Hipsometrijska karta Grada Zaboka

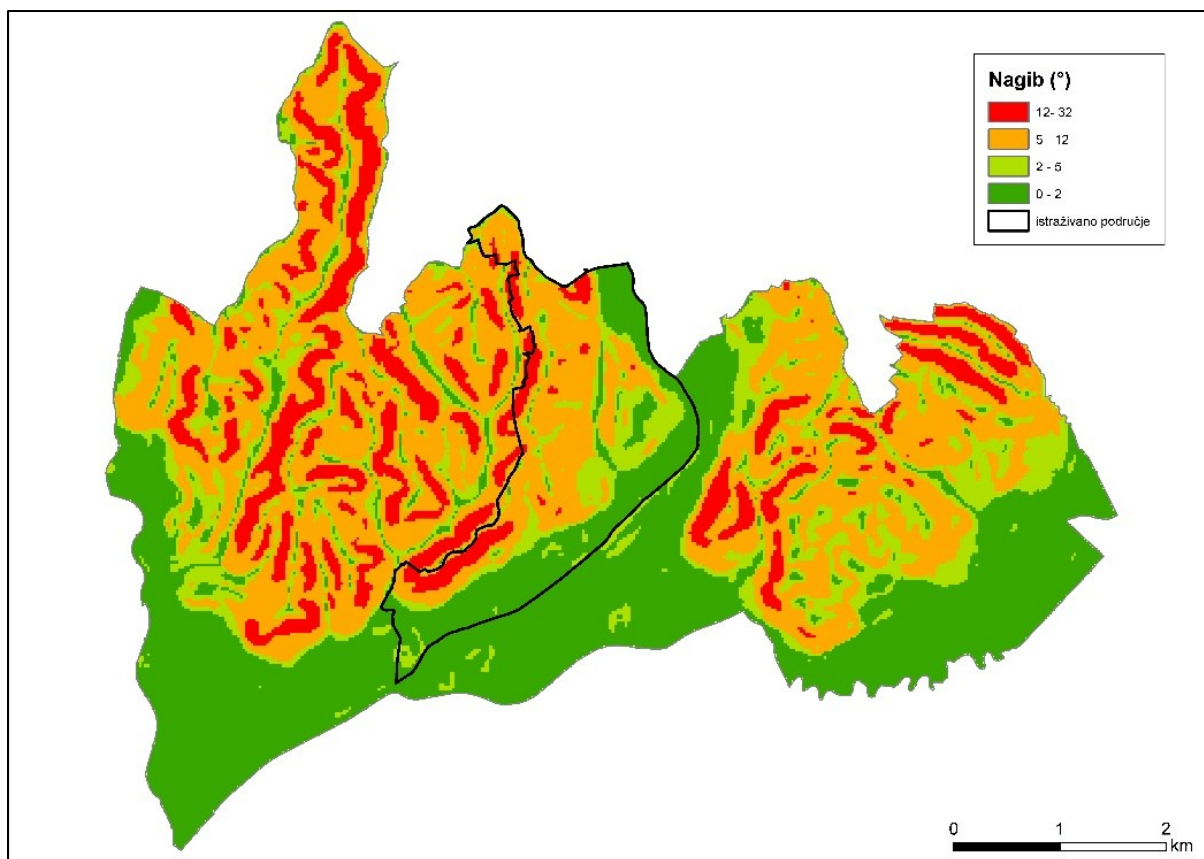
Izvor: izradila autorica, 2023

4.2. Nagib padina

Nagib padina odnosi se na kut između horizontalne ravnine i površine padine. Nagib padina ima važnu ulogu u mnogim aspektima, uključujući hidrologiju, eroziju tla, stabilnost padina i korištenje zemljišta u različite svrhe kao što su poljoprivreda, gradnja i prometna infrastruktura.

Prosječan nagib padina Grada Zaboka iznosi $5,6^\circ$. Prevladava nagib do 2° (na 38 % područja) te od 5° do 12° (35 % područja) (sl. 9). Najmanji nagib veže se uz prostor niže nadmorske visine, to je najpovoljnije područje gdje nema znatnijih kretanja masa. Nagib od 5° do 12° prevladava na području pobrđa, na tako nagnutom terenu pojačano je spiranje i kretanje masa.

Najmanji nagib padina javlja se u južnom i istočnom dijelu istraživanog područja. Na tom se dijelu nalaze gotovo sve proizvodne i poslovne funkcije. Na većim nagibima, odnosno na padinama pobrđa, izgrađene su stambene zone koje su isprekidane obradivim površinama i šumama.



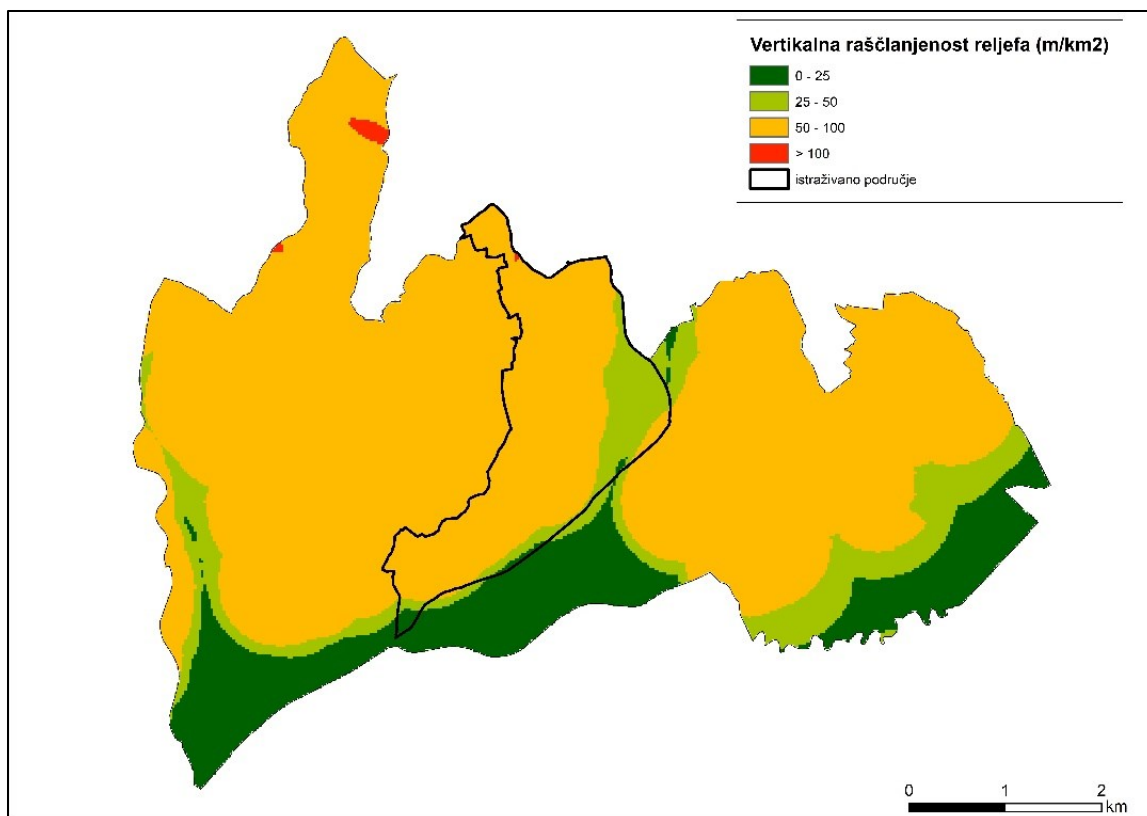
Sl. 9. Karta nagiba padina Grada Zaboka

Izvor: izradila autorica, 2023

4.3. Vertikalna raščlanjenost reljefa

Vertikalna raščlanjenost reljefa definirana je kao visinska razlika između najviše i najniže točke na jedinici površine. Analiza vertikalne raščlanjenosti reljefa važna je za razumijevanje i proučavanje geografskih obilježja, hidrologije, klimatskih obrazaca, ekološke raznolikosti, urbanističko i prostorno planiranje i dr.

Najveći dio Grada Zaboka ima slabo raščlanjen reljef u razredu od 50 do 100 m/km² (75 % područja) (sl. 10). Umjereno raščlanjen reljef s vrijednostima većim od 100 m/km² zauzima manje od 1 % područja. Ovakva raščlanjenost reljefa pogodna je za naseljavanje i lociranje poslovnih funkcija.



Sl. 10. Karta vertikalne raščlanjenosti reljefa Grada Zaboka

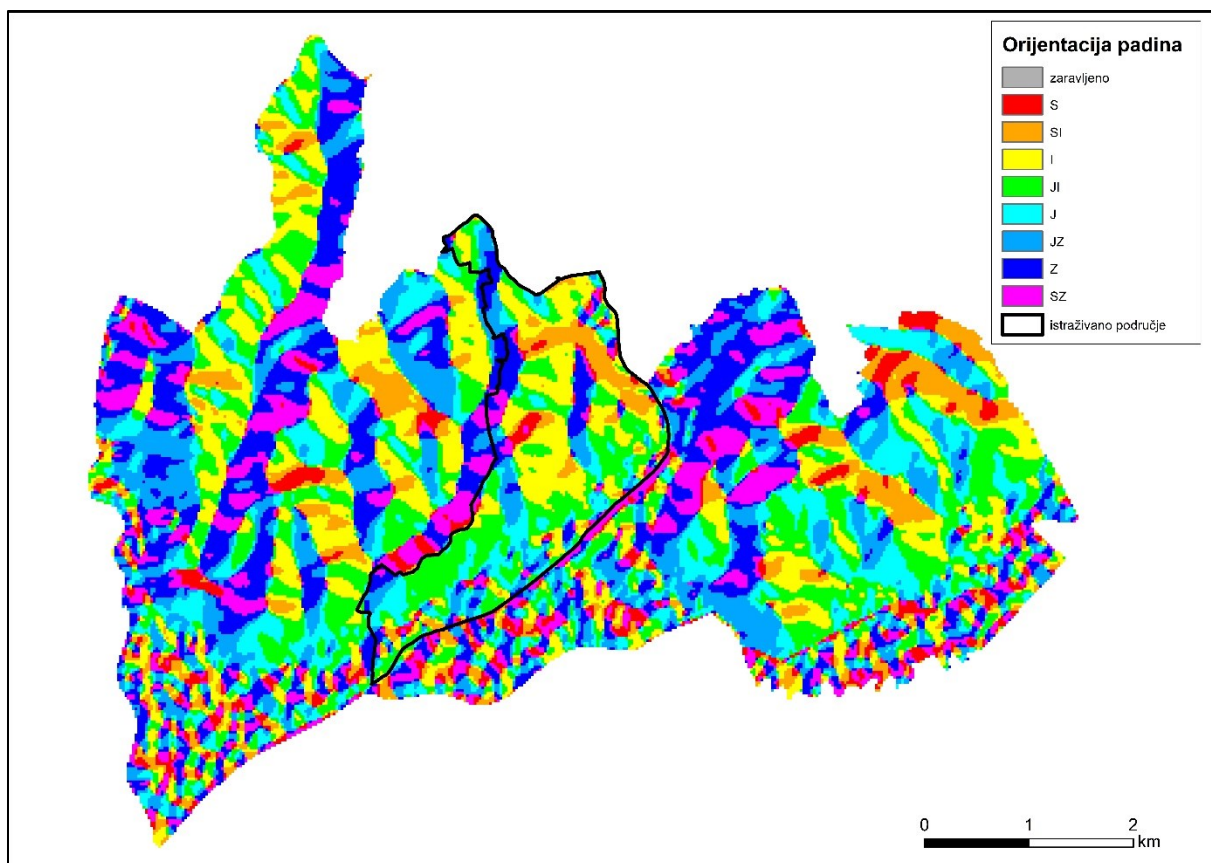
Izvor: izradila autorica, 2023

4. 4. Ekspozicija padina

Ekspozicija padina odnosi se na orijentaciju padine u odnosu na glavne i sporedne strane svijeta. Ekspozicija ima značajan utjecaj na mikroklimatske uvjete, vegetaciju i hidrologiju padina.

U Gradu Zaboku sve su ekspozicije podjednako zastupljene uz blagu dominaciju jugoistočnih i zapadnih padina (sl. 11). Najmanje su zastupljene sjeverne i sjeveroistočne padine. Ekspozicija padina uglavnom ovisi o pružanju glavnih i sporednih dolina, odnosno veći dio padina pripada dolinskim stranama reljefa.

Na istraživanom području najviše padina ima jugoistočnu i istočnu ekspoziciju, a najmanje sjevernu. To stvara optimalne uvjete za razvoj stanogradnje, prometne infrastrukture i valorizacije poljoprivrede.



Sl. 11. Karta ekspozicije padina Grada Zaboka

Izvor: izradila autorica, 2023

5. FUNKCIONALNA STRUKTURA GRADA ZABOKA

Funkcionalna struktura grada predstavlja jedan od ključnih elemenata njegove prostorne strukture, zajedno s morfološkom i socijalno-prostornom strukturom. Svi ti elementi su međusobno usko povezani, a njihov razvoj i promjene ovise o faktorima prirodnog i društvenog okruženja. Funkcionalna struktura grada odražava način na koji su različite komponente grada, poput stambenih područja, poslovnih zona, prometne mreže, javnih prostora i zelenih površina, organizirane i povezane (Vresk 2002).

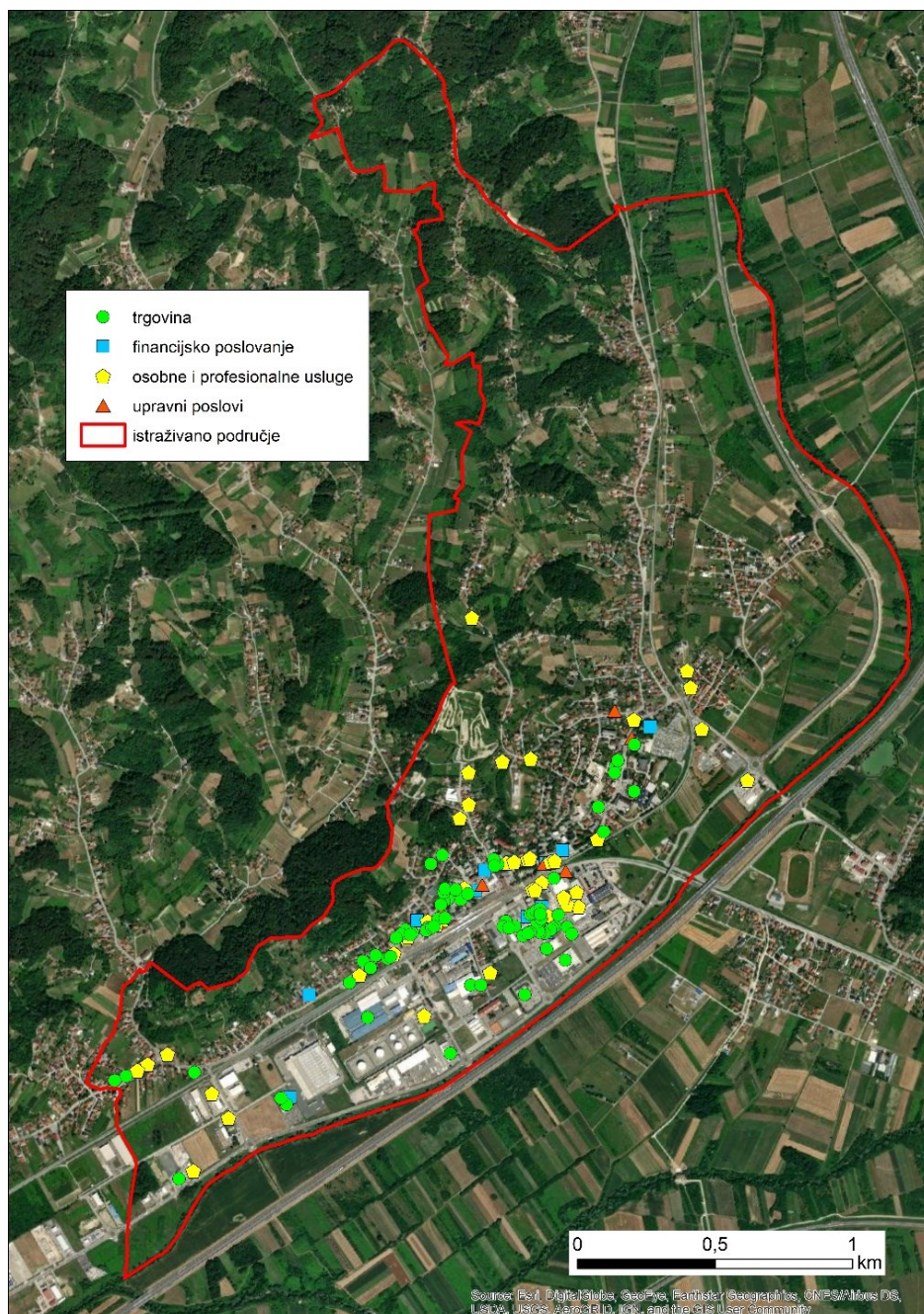
Grad obuhvaća različite funkcije poput proizvodne, uslužne, funkcije rada, stanovanja, opskrbe, obrazovanja i komunikacija. Ove funkcije podrazumijevaju postojanje brojnih institucija u gradu, svaka sa svojom lokacijom i dijelom gradskog zemljišta. Funkcionalna podjela gradskog prostora uključuje raznolike zone s obzirom na namjenu površina, što podrazumijeva segmentaciju zemljišta na područja različitih veličina prilagođena specifičnim gradskim aktivnostima. Takve zone mogu biti namijenjene isključivo jednoj funkciji ili kombinaciji različitih funkcija. Funkcionalna struktura gradskog prostora također uzima u obzir organizaciju života i rada ljudi u gradu, što rezultira podjelom na zone rada, stanovanja, opskrbe, rekreacije i odmora. Takva podjela grada dovodi do visoke pokretljivosti stanovništva, što zahtijeva odgovarajuću prometnu infrastrukturu. S obzirom na to da je grad otvoreni sustav, nekontrolirani spontani procesi mogu poremetiti prostornu strukturu grada, primjerice nekontroliranom izgradnjom ili neodgovarajuće iskorištavanje zemljišta. Stoga je neophodna stalna kontrola i planiranje kako bi se omogućio pravilan razvoj urbanog prostora (Vresk, 2002). Poznavanje gradskih funkcija i njihovog utjecaja na prostor važno je prilikom prostornog uređenja i regionalnog razvoja (Vresk, 1996).

Na razmještaj proizvodnih i uslužnih djelatnosti u gradu utječe i političko-teritorijalna organizacija države. Državne i lokalne institucije lociraju se u središnjim naseljima, što rezultira zapošljavanjem određenog broja ljudi unutar tih institucija, što značajno utječe na njihovu važnost kao centralnih mjesta. Smještaj ovih institucija i radne snage u općinskim centrima stvara potrebu za razvojem popratne infrastrukture kako bi se osigurali osnovni uvjeti za život, kao što su opskrba, prometna povezanost i rekreacija. To potiče zapošljavanje u uslužnom sektoru, što pak privlači proizvodne djelatnosti prema općinskom centru. Dakle, riječ je o kumulativnom učinku koji potiče okupljanje djelatnosti i ljudi u središtima općina. To dovodi do polariziranog razvoja između središnjeg naselja i ostalih naselja (Toskić, 1998).

5.1. Poslovne djelatnosti

Poslovne djelatnosti obuhvaćaju trgovinu na malo, trgovinu na veliko, financijske usluge, osobne i profesionalne usluge te upravne poslove. Radi postizanja poslovne učinkovitosti, neke poslovne djelatnosti često se koncentriraju na manjem prostoru na određenoj lokaciji. U gradovima poslovne institucije često se pojavljuju u tri morfološka oblika koncentracije: poslovni centri, poslovne ulice i specijalizirane poslovne zone. Poslovni centri razvijaju se spontano ili planski, obilježeni su visokom koncentracijom poslovnih institucija na malom prostoru i visokom učinkovitošću poslovanja, a uključuju maloprodaju i druge uslužne djelatnosti. Poslovne ulice su oblik koncentracije poslovnih djelatnosti koji je nastao spontano u ranijim fazama razvoja grada. Ova zona često uključuje glavne trgovačke ulice koje se križaju s manjim trgovačkim ulicama, stvarajući oblik traka ili često riblje kosti. Specijalizirane poslovne zone također mogu nastati planski ili spontano, no one se odnose na područja posebne namjene, kao što su medicinski centri, rekreacijska područja i sl. Poslovne djelatnosti obično teže smjestiti se na mjestima s maksimalnom dostupnošću unutar grada, posebno oko prometnih čvorišta, poput autobusnih i željezničkih stanica ili tramvajskih postaja (Vresk, 2002).

Od 216 kartiranih objekata na istraživanom području najviše je poslovnih objekata, njih 138, odnosno 56 %. Poslovne djelatnosti grupirane su južnom nizinskom dijelu, najviše u gospodarskoj zoni Zabok i uz Ulicu Matije Gupca (sl. 12).



Sl. 12. Smještaj poslovnih djelatnosti grada Zaboka 2023. godine

Izvor: izradila autorica, 2023

5.1.1. Trgovina na malo

Trgovina na malo ili maloprodaja čini bitan segment trgovine u jednoj nacionalnoj ekonomiji. Ovaj oblik ekonomske aktivnosti uključuje prodaju proizvoda i usluga potrošačima kako bi se zadovoljile njihove potrebe za osobnu, obiteljsku ili kućnu upotrebu. Postoje dvije glavne vrste: trgovina koja zadovoljava svakodnevne potrebe stanovništva i specijalizirana

trgovina usmjerena na prodaju širokog raspona trajnijih proizvoda. Važnost trgovine na malo proizlazi iz činjenice da ona predstavlja poveznicu između proizvođača i krajnjih potrošača (Huška, 2017).

Trgovina na malo u Zaboku obuhvaća 57 % svih kartiranih poslovnih objekata. Najviše je trgovina s prehrambenom robom i trgovina koje prodaju odjeću, obuću i nakit (tab. 5). Specijalizirane trgovine neprehrambenih proizvoda koncentrirane su uz glavnu ulicu u naselju, Ulicu Matije Gupca (sl. 12). Te se trgovine nalaze u objektima mješovite namjene. Godine 2005. otvoren je „City Park Zabok“ koji nudi sadržaje za shopping i zabavu, a ondje se također nalaze važne gradske službe, gradska uprava, komunalno poduzeće i Zavod za javno zdravstvo. „City Park“ smješten je u samom centru Zaboka, gdje je najveći protok ljudi zbog blizine željezničkog i autobusnog kolodvora. U „City Parku“ mogu se pronaći trgovine odjećom i obućom, namještajem, stvarima za uređenje doma, drogerije, trgovine za djecu, kućne ljubimce i dr.

Tab. 5. Broj prodavaonica prema vrsti proizvoda u Zaboku 2023. godine

VRSTA PROIZVODA	BROJ PRODAVAONICA
Prehrambeni proizvodi	19
Odjeća, obuća, nakit	19
Proizvodi za uređenje stana i vrta	13
Alati, dijelovi za motorna vozila	8
Neprehrambena mješovita roba	8
Ljekarne i drogerije	5
Ostalo	6
UKUPNO	78

Izvor: terensko istraživanje, 2023

Početak 21. stoljeća u Hrvatskoj dolazi do naglog razvoja samoposlužnih prodavaonica većih površina, odnosno supermarketa i hipermarketa (Segetlija, 2005). To je praćeno internacionalizacijom domaćih trgovina dolaskom stranih trgovačkih lanaca (Huška, 2017). Isti trend vidljiv je i u Zaboku. Prvi trgovački lanac, Trgocentar, osnovan je 1963. godine udruživanjem nekoliko manjih trgovačkih organizacija iz Zaboka i okolice. Do 1983. izgrađeno je novo skladište, upravna zgrada i otvoren je prvi diskont u Zagorju (Poslovni.hr, 2016). Sve do 2006. godine, kada je otvoren maxi Konzum (Ranogajec, 2006), to je bio jedini supermarket u Zaboku. Otada su otvoreni još KTC, Plodine, Lidl i Kaufland (sl. 13). Svi supermarketi smješteni su u gospodarskoj zoni uz Prilaz dr. Franje Tuđmana, kolokvijalno zvan „industrijska

cesta“. Svi supermarketi, osim Konzuma, nalaze se u samom centru grada, na nekoliko minuta hoda od autobusnog i željezničkog kolodvora.



Sl. 13. Neki od hipermarketa i supermarketa u Zaboku 2023. godine

Izvor: autorske fotografije, 2023

5.1.2. Financijsko poslovanje

Financijsko poslovanje u Zaboku dobro je razvijeno. U gradu djeluje pet banaka s devet bankomata. To su Zagrebačka banka, OTP banka, Erste banka, Raiffeisenbank i Privredna banka Zagreb. U Zaboku se nalazi i poslovnica Fine. Od osiguravajućih društva posluju Croatia osiguranje, Wiener, Allianz, Euroherc osiguranje, Generali i Grawe. Financijske usluge smještaju se na strategijski važnim lokacijama - na mjestima veće dostupnosti klijenata, razvijene poslovne infrastrukture i dobre prometne povezanosti. Tako su i u Zaboku sve financijske usluge smještene u samom središtu grada, gdje je najveći protok ljudi (sl. 12).

5.2. Proizvodne djelatnosti – industrija

Industrija ima važnu ulogu u razvoju država i samih gradova gdje je smještena. Ona predstavlja jednu od glavnih djelatnosti u gradu, posebno se ističe po svom doprinosu gospodarstvu i zapošljavanju u urbanim područjima (Lončar, 2008).

Jedan od ključnih čimbenika koji utječu na lokaciju industrije svakako je stupanj razvijenosti prostora gdje se određena industrija namjerava uspostaviti. Dobro razvijena područja koja imaju kvalitetnu infrastrukturu, pregršt radne snage i povoljne uvjete za investitore imaju značajnu prednost nad manje razvijenim područjima (Lončar, 2008). U gradu industrijska postrojenja mogu biti u različitim morfološkim oblicima – kao pojedine lokacije, područja s više industrijskih pogona i industrijske zone (Vresk, 2002).

Prvi industrijski pogon u Zaboku otvoren je 1936. godine. Bila je to privatna tvornica „Tekstilna industrija Milana Prpića“, kasnije preimenovana u „Zagorska industrija vunениh tkanina“ (ZIVT) (sl. 14). Tvornica je bila specijalizirana za proizvodnju prediva, grebene vune, tkanina od grebenog, češljanog i pamučnog prediva. Iz „ZIVT“-a 1955. godine izdvojio se pogon za razvrstavanje tekstilnih sirovina i otpadaka „Regeneracija“ (sl. 15), a 1964. poduzeće za izradu lusteru „Dekor“. Godine 1967. „ZIVT“ osniva „ZIVTEX“ koje se bavio proizvodnjom tafting tepiha, a iste je godine postala samostalno poduzeće. Unatoč stabilnom poslovanju do 1980-ih, tvornica je naišla na poteškoće uslijed promjena na globalnom tržištu i političke krize u Jugoslaviji početkom 1990-ih. U vrijeme Domovinskog rata svoju je proizvodnju uglavnom usmjerila prema Hrvatskoj vojsci. Godine 1994. tvrtka je zatražila stečaj te je spojena s tvornicom „Regeneracija“, no 2003. tvornica prestaje s radom (Hrvatska tehnička enciklopedija, 2018). Tvornica „ZIVTEX“ propala je pet godina kasnije, dok tvornice „Dekor“ i „Regeneracija“ posluju i danas, no u drugačijim uvjetima.



Sl. 14. Zgrada nekadašnje tvornice „ZIVT“ 2023. godine
Izvor: autorska fotografija, 2023



Sl. 15. Zgrada tvornice „Regeneracija“ 2023. godine
Izvor: autorska fotografija, 2023

Industrijske zone predstavljaju ključni oblik smještaja industrijskih postrojenja unutar grada. Odnose se na određeni dio gradskog područja rezerviran za industrijsku proizvodnju, u kojem se nalazi veći broj industrijskih postrojenja. Postrojenja često dijele zajedničku infrastrukturu kao što su ceste, plinovodi, vodovod, kanalizacija, telekomunikacija i dr. (Vresk, 2002).

Industrijska, odnosno gospodarska zona Grada Zaboka nalazi se između željezničke pruge Zagreb – Varaždin i autoceste A2 Zagreb – Macelj, na površini od 191,36 ha (sl. 16). U zoni djeluje 133 gospodarska subjekata proizvodne, trgovačke, uslužne, poslovne i ugostiteljske namjene (Grad Zabok, 2023).



Sl. 16. Tvornice u industrijskoj zoni na području naselja Zabok 2023. godine

Izvor: izradila autorica, 2023

Većina proizvodnih postrojenja bavi se prerađivačkom industrijom. Jedna od najvećih tvornica jest „Valoviti papir Dunapack d.o.o.“ (sl. 17 A) koja se bavi proizvodnjom valovitog kartona i ambalaže koristeći se najsuvremenijom tehnologijom. Tvrtnka je osnovana 2001. godine kao dio „Prinzhorn Holdinga“, a 2004. je otvorena tvornica u Zaboku (Dunapack Packaging, 2021). Nekadašnja tvornica netkanog tekstila „Regeneracija“ od ožujka 2023.

godine posluje pod imenom „rgnc grupa“, u čijem su sastavu „Regeneracija non-wovens“ i „reGALERIJA“. „Regeneracija non-wovens“ prikuplja i reciklira tekstilni otpad od kojeg proizvode vlastite sirovine i gotove proizvode za različite industrije. „reGALERIJA“ izrađuje „custom made“ tepihe i tapiserije od vune (RGNC, 2023). Tvornica rasvjete „Dekor“ (sl. 17 B) danas se bavi dizajnom i proizvodnjom rasvjete za prostore sa specijalnim zahtjevima, vanjsku dekoraciju, cestovnu rasvjetu, rasvjetu za profesionalnu upotrebu te stambene objekte (Dekor, 2023). Tvrtka „Ferrostil MONT“ (sl. 17 C) bavi se proizvodnjom čeličnih konstrukcija, kontejnera, limova te njihovom ugradnjom i izgradnjom objekata (Ferrostil MONT, 2015). Tvrtka „Tehnoguma d.o.o.“ (sl. 17 D) proizvodi proizvode od gume i plastike, brtvenih i izolacijskih materijala te druge proizvode za tehničko održavanje u raznim industrijama (Tehnoguma, 2023). Tvrtka „TOMO VARGA d.o.o.“ osnovana je 1994. godine, a bavi se izradom, montažom i održavanjem strojeva u prehrambenoj, farmaceutskoj i kemijskoj industriji (TOMO VARGA d.o.o., 2022). Tvrtka „MEDITEX“ 1993. godine započinje proizvodnju jednokratne medicinske opreme iz netkanih materijala kao mali obrt, a danas posluje na tri lokacije u gradu. Njihovi su proizvodi namijenjeni bolničkim i zdravstvenim ustanovama, za farmaceutsku i prehrambenu industriju te za ugostiteljske objekte, a izvoze ih i u druge europske države (Meditex, 2022). Tvrtka „MB Produkt“, osnovana 2007. godine, bavi se preradom i plastificiranjem metala (MB produkt, 2023). Tvrtka „Sato d.o.o.“ osnovana je 2008. godine, no s vlastitom proizvodnjom počinje 2011. i ubrzo postaje jedna od najboljih tiskara samoljepljivih etiketa u regiji (Sato, 2023). Godine 2019. u industrijsku zonu smješta se pivovara „Nova runda“. Proizvodnja ove pive započela je 2009. kao hobi dvojice prijatelja u Daruvaru, a 2013. otvaraju pravu pivovaru. Nakon proizvodnje u pogonima u Kučan Marofu i Jastrebarskom, svoju proizvodnju sele u Zabok (Nova runda, 2023).

Gospodarska zona Grada Zaboka najrazvijenija je gospodarska zona u Krapinsko-zagorskoj županiji. Unutar gospodarske zone potpomaže se poduzetnička aktivnost na način da se subjekti oslobađaju polovine komunalnog doprinosa za izgradnju proizvodnih objekata i dajući investitorima oslobođenje od komunalne naknade za novoizgrađene objekte – u cijelosti tijekom prve godine, 50 % tijekom druge te 25 % tijekom treće godine. Grad također kontinuirano ulaže u izgradnju potrebne infrastrukture (Grad Zabok, 2021a).



Sl. 17. Neke od tvornica u gradu Zaboku 2023. godine

Izvor: autorske fotografije, 2023

5.3. Stambena funkcija

Stambena funkcija grada je, uz poslovnu funkciju, osnovna funkcija grada. Stambene površine zauzimaju najveću površinu u gradu. Kako bi se zadovoljile potrebe stanovanja, grade se različiti oblici stambenih objekata – obiteljske kuće, višekratne stambene zgrade i stambeni neboderi. Uz to potrebno je izgraditi popratne površine poput dječjih igrališta, parkirališta i parkova. Stambena politika razvila se u 19. stoljeću kada su se stambena naselja podizala uz tvornička postrojenja. U 20. stoljeću s procesom suburbanizacije stambena naselja podižu se na periferijama gradova. Nositelji stambene gradnje uključuju središnje državne vlasti, gradske uprave, stambene zadruge, privatne inicijative i građane. Vlasništvo nad stanovima varira, u razvijenim zemljama razvijen je sustav iznajmljivanja stanova, dok su u postsocijalističkim zemljama stanovi privatizirani. Visina stambenih zgrada u pravilu se smanjuje od središta prema rubu grada (Vresk, 2002).

U Zaboku prevladavaju obiteljske kuće (sl. 18), dok se višekratne stambene zgrade (sl. 19) mogu naći u samom centru grada. U višekratnim stambenim zgradama prizemni prostori su iskorišteni za razne poslovne svrhe, poput banaka, trgovina, ljekarna, ugostiteljskih objekata i sl. Primijećen je porast broja stanova, 2001. godine u Gradu Zaboku bilo je 3 362 (DZS, 2002), a 2011. 3 746 stanova (DZS, 2013).



Sl. 18. Obiteljska kuća u Zaboku 2023. godine
Izvor: autorska fotografija, 2023



Sl. 19. Stambena zgrada u Zaboku 2023. godine
Izvor: autorska fotografija, 2023

5.4. Odmor i rekreacija

Povećanje životnog standarda i promjene u radnom vremenu imaju ključnu ulogu u rastućoj potražnji za odmorom i rekreacijom u gradu. Urbane sredine nude širok spektar aktivnosti. Područja za odmor i rekreaciju odnose se na slobodne površine u gradu gdje je moguće provoditi različite aktivnosti. To mogu biti parkovi, šetališta, sportski tereni, trgovi, kulturni centri, ali i privatni vrtovi (Vresk, 2002).

U Zaboku je uređeno nekoliko dječjih parkova, a najveći je Park Milana Prpića gdje je izgrađen košarkaški teren. Uz Osnovnu školu 2019. godine otvoren je skate park. Tvrtka „Regeneracija“ 2017. godine pokrenula je ideju o izgradnji parka na zemljištu gdje je bilo ilegalno odlagalište građevinskog otpada. Grad je podržao ideju te je 2020. otvoren urbani park

„reGARDEN“ u kojem se, osim klupa za odmor, može vježbati na fitness spravama. U parku je održano i nekoliko koncerata na otvorenom (RGNC, 2023). Uz Gimnaziju Antuna Gustava Matoša nalaze se nogometni, košarkaški, teniski i odbojkaški tereni koje mogu koristiti svi građani. Na zemljištu do Gimnazije 2017. godine izgrađena je sportska dvorana (sl. 20) kojom upravlja Sportska zajednica grada Zaboka. Sportsku zajednicu čini 26 udruga iz 16 sportova (Sportska zajednica grada Zaboka, 2023). U gradu postoji nekoliko gradskih trgova oko kojih se nalaze brojni ugostiteljski objekti. U sklopu „City Parka“ djeluju „Kuglana Zivt“, „City Fitness Zabok“, „City Spa Zabok“ i „Gradska galerija Zabok“.

Trenutno u Zaboku postoji tek jedna uređena biciklistička staza, no u izgradnji su biciklističke staze „Brzo“ od Oroslavja do Zaboka i sportsko rekreacijska staza „ZaZaKr“ od Zaboka do Svetog Križa Začretja i Krapine.



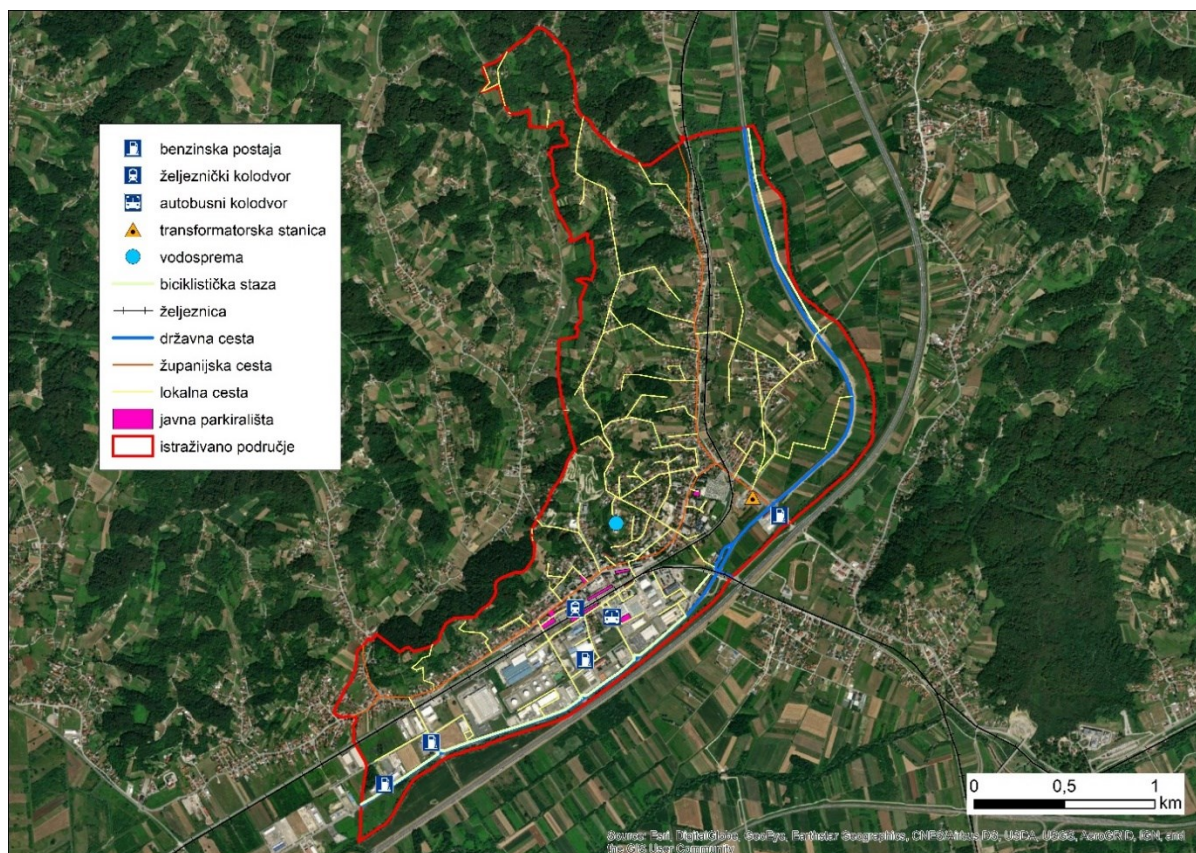
Sl. 20. Sportska dvorana Zabok 2023. godine

Izvor: autorska fotografija, 2023

5.5. Infrastruktura

Urbana infrastruktura čini temeljnu fizičku i organizacijsku osnovu grada te omogućava sveobuhvatno funkcioniranje svih aktivnosti unutar grada. Ona se sastoji od fizičke infrastrukture, koja se očituje kao izgrađene mreže, i socijalne infrastrukture koje čine razne organizacije i socijalne mreže. Fizička infrastruktura u gradu obuhvaća prometnu infrastrukturu (ulice, ceste, željeznice...), distributivne mreže (vodovod, kanalizacija, plinovod...), komunikacijsku i informacijsku infrastrukturu (telefon, pošta, internet...) i stambenu infrastrukturu (stambene zgrade, zelene površine, dječja igrališta...) (Vresk, 2002). Ova mreža

infrastrukture omogućava gradovima da funkcioniraju kao dobro povezane i održive zajednice te da pruže kvalitetan život građanima, podržavajući njihove raznolike potrebe i aktivnosti.



Sl. 21. Neki infrastrukturni elementi u Zaboku 2023. godine

Izvor: Grad Zabok, 2021b, autorica, 2023

5.5.1. Prometna infrastruktura

Promet predstavlja jedan od ključnih faktora koji ima utjecaj na širenje i organizaciju prostora unutar grada. Kretanje ljudi i robe utječe na oblikovanje urbanog okruženja i raspored različitih gospodarskih djelatnosti u gradu. Najveći značaj imaju gradske ulice koje omogućavaju protok vozila i pješaka te kroz koje prolaze različite infrastrukturne mreže poput električne energije, vodovoda, plina, telekomunikacija i dr. Važan dio prometnog sustava čine i parkirališta (Vresk, 2002).

Zabok ima odličan geoprometni položaj koji mu pruža mogućnosti za razvoj te da postane urbano središte Krapinsko-zagorske županije. Ukupna dužina cesta u naselju Zabok iznosi 33,6 km, a najveći važnost imaju državna cesta D1 (Prilaz dr. Franje Tuđmana) i

županijska cesta 2195 (Ulica Matije Gupca) (sl. 21). No promet u Zaboku ima svoje nedostatke, kao što su uske prometnice i nedostatak parkirnih mjesta što dovodi do zagušenja prometa.

Javni gradski prijevoz integriran je u okviru šireg županijskog autobusnog sustava, u okviru privatnih autobusnih prijevoznika. Najveći od njih je „Presečki d.o.o.“ koji posluje u novom autobusnom kolodvoru (sl. 22). Autobusni kolodvor otvoren je 2012. godine, a izgrađen je u samom središtu grada, uz „City Park“. No ovakva organizacija prijevoza ne povezuje sva naselja unutar Grada te je smanjena frekvencija tijekom vikenda (Grad Zabok, 2021a).



Sl. 22. Autobusni kolodvor Zabok 2023. godine

Izvor: autorska fotografija, 2023

U gradu postoji problem nedostatka javnih parkirališta, posebno u dijelovima grada gdje je veća frekvencija ljudi. Postoje četiri parkirališta koja se naplaćuju: parkiralište Kolodvorska ulica, Park Milana Prpića, Naselje Borovčaki i Groblje Zabok. Najveće parkiralište je u sklopu „City Parka“ i ono je besplatno (sl. 21). U okviru projekta modernizacije željezničke pruge gradi se novo parkiralište uz željeznički kolodvor koji će imati 215 novih parkirališnih mjesta (Grad Zabok, 2021a). Izgradnja ovog parkirališta smanjit će gužve u samom centru grada i olakšati pristup gradskim sadržajima.

Osim važnog cestovnog čvora, Zabok je ključno željezničko križište u Krapinsko-zagorskoj županiji. Zabok je željeznicom povezan sa Zagrebom, Varaždinom, Gornjom Stubicom i Đurmancem. Za daljnji razvoj grada važan je projekt modernizacije i elektrifikacije željezničke pruge „Zaprešić – Zabok – Varaždin – Čakovec“ na dionici između Zaprešića i Zaboka. Projekt je započet 2018. godine i omogućuje prometovanje vlakova brzinom do 120 km/h, što skraćuje vrijeme putovanja do Zagreba. U sklopu ovog projekta obnovljena je zgrada kolodvora, peroni, izgrađeno je parkiralište te pothodnik (sl. 23) (Grad Zabok, 2021a).



Sl. 23. Željeznički kolodvor Zabok 2023. godine

Izvor: autorska fotografija, 2023

Rekonstrukcijom Prilaza dr. Franje Tuđmana izgrađena je biciklistička staza u duljini od 3,2 km (sl. 21). U izgradnji je biciklistička staza „Brzo“, duga 5,2 km, koja će povezivati autobusni kolodvor u Oroslavju i željeznički kolodvor u Zaboku. Do srpnja 2023. godine napravljena je kompletna dionica biciklističke staze, još se izvode radovi na čeličnom mostu iznad željezničke pruge u Zaboku. Izgradnjom biciklističkog mosta preko željezničke pruge povećat će se sigurnost biciklista. Također u izgradnji je i sportsko rekreacijska staza „ZaZaKr“ na relaciji Zabok – Sveti Križ Začretje – Krapina. Staza se uređuje na poljskom putu izgrađenom uz brzu cestu Zabok – Krapina. Postojeći šljunčani put dodatno se nasipava te asfaltira. Duž staze uredit će se nekoliko odmorišta. Do sada je napravljeno oko 2 km staze na zabočkom dijelu. Ove dvije staze planiraju se povezati uređenjem rekreacijske staze „reKREATOR“ uz vodotok rijeke Krapine (Videk, 2020). Izgradnja biciklističkih staza, osim pozitivnih učinaka na zdravlje domicilnog stanovništva, važan je privlačni faktor u razvoju turizma.

5.5.2. Telekomunikacijska infrastruktura

Telekomunikacijska infrastruktura u Zaboku sastoji se od centrale, telekomunikacijske mreže i telefonskih priključaka. Kada je riječ o IT-infrastrukturi, razvijene je širokopoljasna tehnologija koja omogućuje tri skupine brzine interneta. Na području Grada aktivno je 16 točaka za bežični pristup internetu (Grad Zabok, 2023).

5.5.3. Energetska infrastruktura

Zabok se električnom energijom opskrbljuje iz elektrana izvan Grada, odnosno hidroelektrana i termoelektrana na području Zagreba i Siska. Glavna transformatorska stanica nalazi se u naselju Zabok uz državnu cestu (sl. 21). Grad se posvećuje ulaganju u energetske učinkovitost javne rasvjete prema suvremenim ekološkim normama. Postavljena je javna rasvjeta koja ne uzrokuje onečišćenje i samoregularajuća je, čime se smanjuje potrošnja energije (Grad Zabok, 2021a).

5.5.4. Vodoopskrba i odvodnja

Zabok se nalazi u dolini rijeke Krapine, zbog čega je izložen opasnosti od poplava. Lokalna vodovodna mreža u cijelosti pokriva potrebe kućanstva i gospodarstva. Izgrađen je sustav odvodnje s privremenim utjecanjem u rijeku Krapinu. Vodoopskrbu i sve popratne djelatnosti vodi „Zagorski vodovod d.o.o.“ koji je izgradio vodospremu u Zaboku (sl. 21, sl. 24), čime je bitno poboljšana vodoopskrbni sustav (Grad Zabok, 2021a).



Sl. 24. Vodosprema u Zaboku 2018. godine

Izvor: Grad Zabok, 2018

5.6. Poljoprivredne djelatnosti

Iako je Zabok gradsko naselje, postoje manje poljoprivredne površine. Prema podacima Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju (2023) u 2022. godini bilo je registrirano 49 obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava. To su manja gospodarstva bez

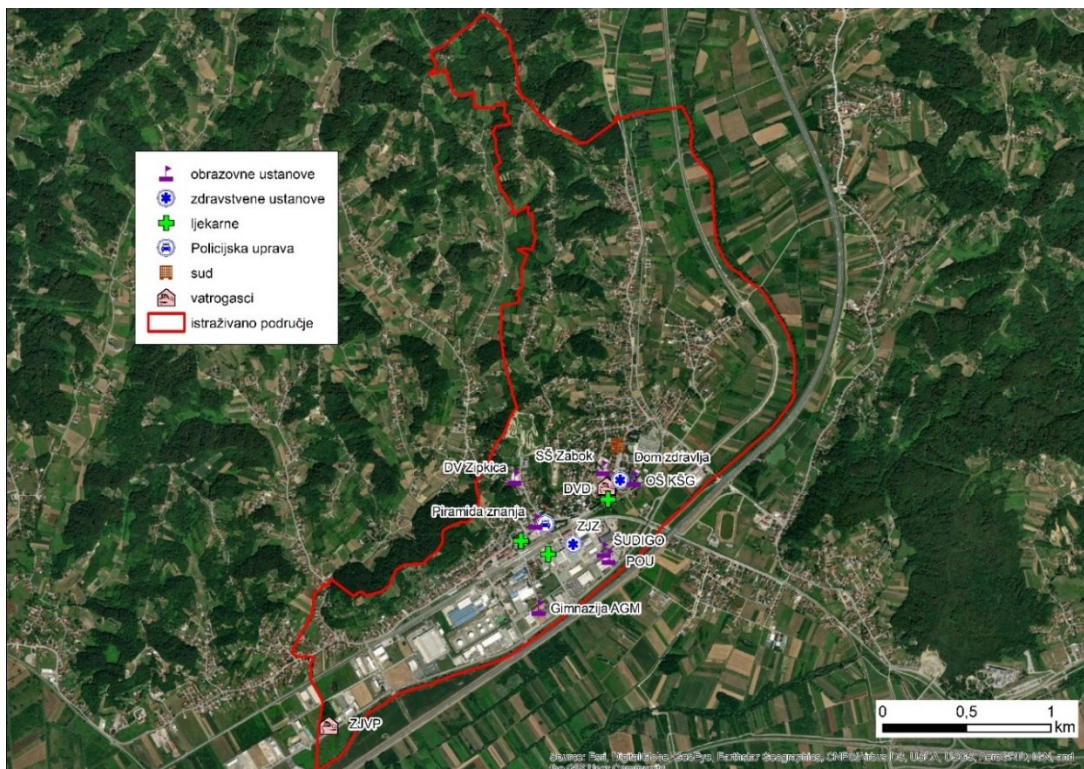
zaposlenih članova (14 OPG-a) ili s jednim zaposlenim (11 OPG-a), dok više od dva zaposlena ima tek devet OPG-a. Prema načinu upotrebe poljoprivrednog zemljišta prevladavaju oranice na 18,14 ha i livade na 16,9 ha. Na ostalim površinama su pašnjaci, vinogradi, voćnjaci i mješoviti višegodišnji nasadi (tab. 6).

Tab. 6. Vrsta upotrebe poljoprivrednog zemljišta prema površini u Zaboku 2022. godine

Vrsta upotrebe poljoprivrednog zemljišta	Površina (ha)
oranica	18,14
livada	16,90
pašnjak	1,52
vinogradi	1,49
voćnjak	2,52
mješoviti višegodišnji nasadi	0,09
ostale vrste uporabe zemljišta	0,25
UKUPNO	40,91

Izvor: APPRRR, 2023b

5.7. Kvartarne djelatnosti



Sl. 25. Smještaj nekih kvartarnih djelatnosti u Zaboku 2023. godine

Izvor: izradila autorica, 2023

5.7.1. Obrazovanje

Zabok je značajno obrazovno središte Krapinsko-zagorske županije te se na njegovom teritoriju nalaze institucije koje pružaju obrazovanje na svim razinama – od predškolskog, osnovnoškolskog, srednjoškolskog do visokoškolskog obrazovanja (sl. 25). Predškolsko obrazovanje organizirano je unutar dječjeg vrtića „Zipkica“ kapaciteta tristotinjak djece. U Zaboku se nalazi matična Osnovna škola Ksavera Šandora Gjalskog, unutar koje djeluje i Osnovna glazbena škola, dok u drugim naseljima još djeluju Područna škola Martinišće i Područna škola Špičkovina. U gradu postoje tri srednjoškolske ustanove: Gimnazija Antuna Gustava Matoša (sl. 26) s programima opće, prirodoslovno-matematičke i jezične gimnazije, Srednja škola Zabok s programima u sektoru ekonomije i turizma i ugostiteljstva te Škola za umjetnost, dizajn, grafiku i odjeću koja obrazuje učenike u sektoru umjetnosti, odjeće, grafičke tehnologije i audiovizualnog oblikovanja, a unutar ustanove djeluje i Srednja glazbena škola. Visokoškolsko obrazovanje odvija se u sklopu Pučkog otvorenog učilišta Zabok, u kojem djeluju Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Opatija, Fakultet organizacije i informatike Varaždin i Fakultet odgojnih i obrazovnih znanosti Osijek. U gradu također djeluje i privatno učilište za obrazovanje odraslih „Piramida znanja“ (Grad Zabok, 2021a).



Sl. 26. Gimnazija Antuna Gustava Matoša 2023. godine

Izvor: autorska fotografija, 2023

5.7.2. Zdravstvo

Grad Zabok zdravstveno je središte Krapinsko-zagorske županije zbog Opće bolnice Zabok i bolnice hrvatskih veterana te specijalne bolnice Sveta Katarina koje se nalaze u naselju Bračak. U naselju Zabok nalazi se Dom zdravlja u kojem djeluju liječnici opće medicine, zdravstvene zaštite žena, zubozdravstvene zaštite, laboratorijske, radiološke i druge dijagnostike te službe sanitetskog prijevoza i patronaže. U „City Parku“ nalazi se Zavod za javno zdravstvo Krapinsko-zagorske županije (Grad Zabok, 2021a), a u samom naselju posluju i tri ljekarne (sl. 25).

5.7.3. Ostale djelatnosti

U Zaboku se nalazi sjedište Policijske uprave krapinsko-zagorske (sl. 25), koja obuhvaća sve gradove i općine u županiji, te Policijska postaja Zabok u čijoj su nadležnosti Općine Bedekovčina, Krapinske Toplice, Sveti Križ Začretje, Veliko Trgovišće te Grad Zabok.

U Zaboku se nalazi i Stalna služba Općinskog suda u Zlataru (sl. 25) koja uključuje i zemljišno-knjižni odjel (Sudovi Republike Hrvatske, 2019).

Od 2019. godine Zagorska javna vatrogasna postrojba Zabok (sl. 27) djeluje na novoj lokaciji u industrijskoj zoni, a do tada je bila smještena u prostorima Dobrovoljnog vatrogasnog društva Zabok, gotovo u centru grada (sl. 25).



Sl. 27. Zagorska javna vatrogasna postrojba Zabok 2023. godine

Izvor: autorska fotografija, 2023

6. SUVREMENE PROMJENE FUNKCIONALNE STRUKTURE GRADA ZABOKA

U istraživanom razdoblju primijećene su promijene u povećanju površina proizvodne i poslovne namjene te stambene i mješovite namjene. S druge strane došlo je do smanjenja poljoprivrednih površina.

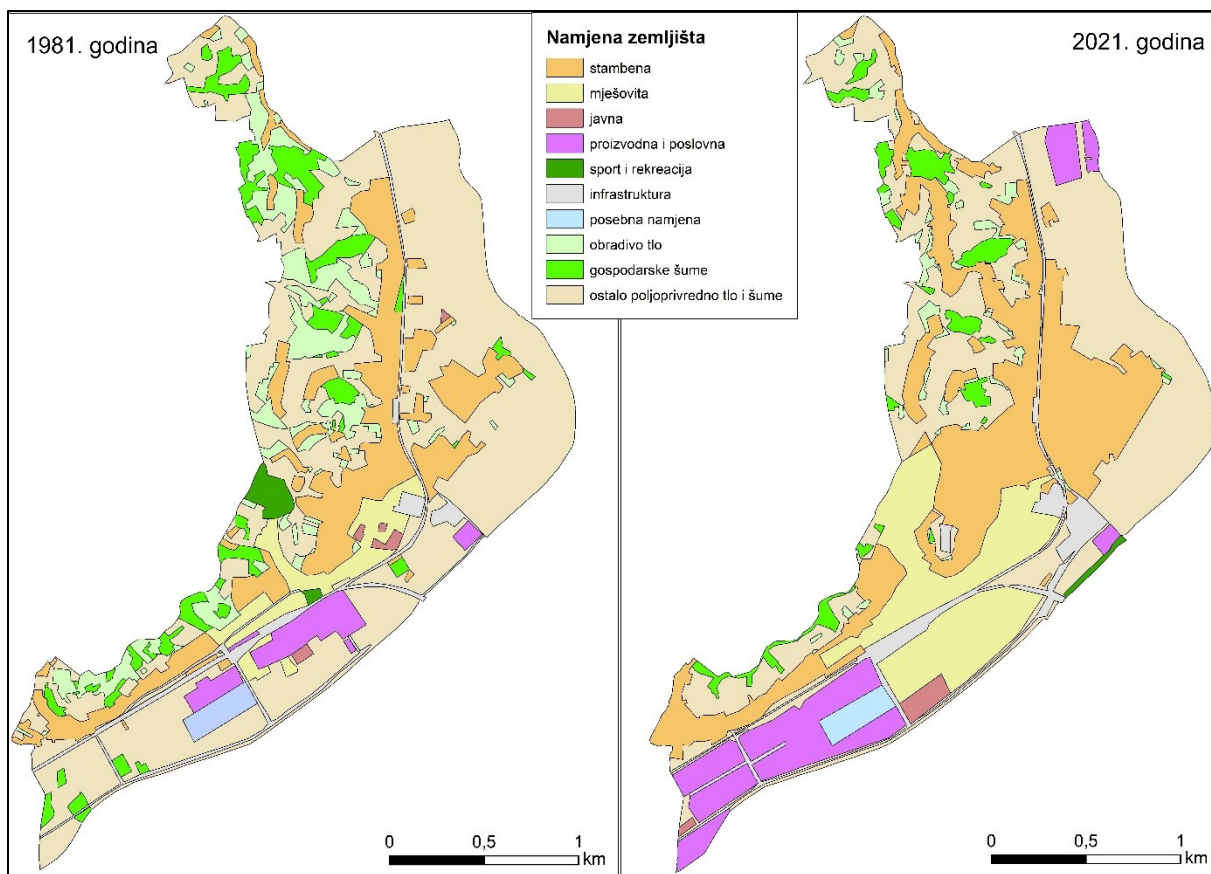
6.1. Razvoj proizvodnih i poslovnih djelatnosti

Najvidljivija promjena funkcionalne strukture jest u razvoju proizvodnih i poslovnih djelatnosti (sl. 28, tab. 7). Površine proizvodne i poslovne namjene 1981. godine obuhvaćale su 3,04 % ukupne površine naselja, a 2021. 8,61 % ukupne površine. Godine 1981. velika industrijska postrojenja bila su smještena uz željeznički kolodvor. To su bile tvornice „ZIVT“, „ZIVTEX“, „Regeneracija“ i „Dekor“. Njihov smještaj bio je uvjetovan blizinom željeznice, koja je omogućavala dovoz i odvoz materijala, sirovina i radnika, te rijeke Krapine iz koje su vadili vodu za proizvodnju.

Tab. 7. Namjena zemljišta grada Zaboka 1981. i 2021. godine

NAMJENA	1981.		2021.	
	m ²	%	m ²	%
stambena	883194,0	17,97	1361916,4	27,72
mješovita	222025,8	4,52	640132,4	13,03
javna	21812,6	0,44	34951,4	0,71
proizvodna i poslovna	149192,0	3,04	423138,1	8,61
sport i rekreacija	48590,9	0,99	11781,9	0,24
infrastruktura	184143,7	3,75	227228,0	4,62
posebna namjena	51139,2	1,04	54574,5	1,11
obradivo tlo	455718,2	9,27	105950,6	2,16
gospodarske šume	322442,2	6,56	190164,2	3,87
ostalo poljoprivredno tlo i šume	2575473,4	52,41	1863894,4	37,93
UKUPNO	4913732,0	100,00	4913732,0	100,00

Izvor: autorica, 2023



Sl. 28. Namjena zemljišta u Zaboku 1981. i 2021. godine

Izvor: izradila autorica, 2023

Nakon obustave proizvodnje u tvornici “ZIVT“ 2003. godine, prostor nekadašnje tvornice (sl. 29) prenamijenjen je u javni prostor s komercijalnim sadržajima pod nazivom „City Park“ (sl. 30). Novi vlasnici srušili su zgrade bez značajne građevinske vrijednosti i one koje su uslijed brojnih preinaka izgubile prvotni oblik. Novi prostor uređen je uz očuvanje autentičnih industrijskih građevina. Nekadašnja upravna zgrada sagrađena 1943. godine uz željezničku prugu, danas je poslovna zgrada. Zgrada kotlovnice i dimnjak izgrađeni su 1943. godine i predstavljaju simbol razvoja industrije u Zaboku. Sama zgrada nije preuređivana, no sa zapadne strane nalazi se park, a s istočne strane otvoreni je prostor ispred „City Parka“ koji služi kao okupljalište građana. Skladišna zgrada, također izgrađena 1943. godine, nalazi se zapadno od upravne zgrade. Danas je napuštena, a prostor oko zgrade prenamijenjen je u parkiralište (Vrekalo i Dumbović Bilušić, 2009). Danas se u „City Parku“ mogu pronaći brojne trgovine, ugostiteljski objekti, teretana, spa, galerija, kuglana, osiguravajuća društva, uredski prostori Grada Zaboka i Zavod za javno zdravstvo.



Sl. 29. Industrijski kompleks „ZIVT“ prije prenamjene početkom 2000-ih godina
Izvor: Vrekalo i Dumbović Bilušić, 2009



Sl. 30. „City Park“ 2019. godine
Izvor: City Park, 2019

Najnoviji projekt prenamjene stare industrijske baštine „ZIVT“-a je „re-GENERATOR“, započet 2020. godine. Obnovom brownfield područja nastat će suvremeni centar urbane kulture koji bi trebao potaknuti razvoj kulturnog i kreativnog sektora Krapinsko-zagorske županije. Izgradit će se prostor za smještaj organizacija civilnog društva u sektoru kreativnih industrija, volonterski centar, inkubator za tvrtke u kreativnom sektoru i ugostiteljske objekte (Grad Zabok, 2020).

Uz pogon „ZIVT“-a nalaze se i pogoni nekadašnje „Regeneracije“. Današnju tvrtku „rgnc grupa“ čine dvije proizvodne tvrtke „Regeneracija non-wovens“ i „reGALERIJA“, a

ostale proizvodne pogone prenamjenjuju u komercijalne i javne svrhe. Tako se u nekadašnjim proizvodnim halama, danas mogu pronaći razne trgovine, poslovni objekti i skladišta.

U razdoblju od 1981. godine povećavao se broj supermarketa u Zaboku. Od većih trgovačkih poduzeća u Zaboku je poslovao samo „Trgocentar“, koji svoju trgovinu i upravne zgrade gradi početkom 1980-ih. Dvadesetak godina kasnije, 2006. godina dolazi „Konzum“, 2010. „Plodine“, 2016. „Lidl“ i 2022. „Kaufland“. Otvaranje novih supermarketa, osim većeg izbora proizvoda, nudi mogućnost zapošljavanja lokalnog stanovništva.

6.1.1. Razvoj gospodarske zone

Gospodarska zona Grada Zaboka razvija se od 1994. godine, a smještena je između željezničke pruge i autoceste A2. To je područje potpuno ravno, bez prirodnih prepreka, poput poljoprivredni ili vodenih površina, a prekriveno je livadama ekstenzivnog korištenja. Ta su obilježja izvrsna za gospodarsku namjenu. Danas gospodarska zona Grada Zaboka obuhvaća područje od 190 ha u naseljima Zabok, Pavlovec Zabočki i Gubaševo (sl. 31). U gospodarskoj zoni djeluje 133 gospodarska subjekta koji se bave proizvodnim, trgovačkim, uslužnim, poslovnim i ugostiteljskim djelatnostima. Zona je opremljena svom potrebnom infrastrukturom. Grad potporama potiče dolazak novih investitora (Grad Zabok, 2023).

Dolaskom novih proizvodnih i uslužnih djelatnosti u grad, otvaraju se nova radna mjesta. Otvaranjem novih radnih mjesta smanjuje se stopa nezaposlenosti u lokalnoj zajednici, raste ekonomska moć, smanjuje se vjerojatnost da će ljudi napustiti to područje u potrazi za novim poslom.

Razvojem funkcije rada smanjuju se obradive površine (tab. 7). Obradivo tlo je 1981. godine zauzimalo 9,27 % ukupne površine, a 2021. samo 2,16 %. Nekada su padine brežuljaka oko stambenih zona bile prekrivene vinogradima, dok ih je danas znatno manje. Danas su te površine iskrčene i neobrađene te prerastaju u makiju.



Sl. 31. Područje gospodarske zone Grada Zaboka početkom 2000-ih godina
Izvor: DFA – digital foto art, 2019

6.2. Razvoj stambene funkcije

U promatranom vremenu istraživanja, primjetan je porast stambenih površina i površina mješovite namjene (sl. 28, tab. 7), odnosno stambeno-poslovnih funkcija. Godine 1981. takve su površine zauzimale 22,49 % ukupne površine naselja, a 2021. 40,74 % ukupne površine. Stambeno-poslovne zgrade nalaze se u centru grada, a organizirane su tako da se u prizemnim dijelovima zgrada nalaze poslovne djelatnosti, poput trgovina, ljekarna i ugostiteljskih objekata, a na višim katovima su stanovi za stanovanje. Zgrade u centru grada, uglavnom su starije gradnje, a posljednjih pet godina primijećena je izgradnja novih zgrada. Primjerice, u centru grada 2020. godine izgrađen je stambeni kompleks od dvije zgrade s 45 stanova (sl. 32). Udaljavanjem od centra dominiraju obiteljske kuće. Većina kuća izgrađena je u nizinskom dijelu, uz županijsku cestu. Od 1981. godine vidljivo je povezivanje stambenih površina u kompaktnu stambenu zonu. Razvojem prometne infrastrukture, stambena zona širi se na više nadmorske visine.



Sl. 32. Stambeni kompleks Zabok

Izvor: Baunit, 2023

6.3. Razvoj prometne infrastrukture

Razvoj funkcija rada i stanovanja uvjetovali su potrebu za razvojem i obnovom postojeće prometne infrastrukture. Nekadašnji makadamski putevi su prošireni i asfaltirani. Izgradnjom „City Parka“, Zivtov trg postaje novo gradsko središte Zaboka. To je dovelo i do preseljenja autobusnog kolodvora. Kako bi izgradnja novog kolodvora bila moguća, grad je financirao izgradnju ceste koja povezuje Prilaz dr. Franje Tuđmana i Ulicu Ksavera Šandora Đalskog, pri čemu je izgrađen rotor na ulazu u kolodvor. Zgrada kolodvora nastala je rekonstrukcijom postojeće zgrade nekadašnje tvornice. U zgradi se, uz prostor za prodaju karata i čekaonice, nalaze ugostiteljski objekti, poslovni prostori trgovačkih i financijskih funkcija te javni sanitarni čvor (Grad Zabok, 2009). Kolodvor je otvoren 2012. godine.

Jedan od važnih projekata bila je obnova „industrijske ceste“ koja je krenula 2019. godine. Obnova je provedena u sedam etapa, na pet raskrižja izgrađeni su kružni tokovi, čime je povećana sigurnost sudionika u prometu, uz cestu izgrađena je pješačko-biciklistička staza te postavljena nova rasvjeta.

Također već spomenuta modernizacija i elektrifikacija pruge Zaprešić – Zabok znatno je poboljšala željeznički promet. Uz to, uređuju se nova parkirna mjesta, što će znatno olakšati pristup željezničkom kolodvoru i samom centru grada. Tijekom uređenja parkirališta i prostora oko zgrade kolodvora, došlo je do premještanja gradske tržnice. Stara tržnica nalazila se uz samu prugu, a na njoj su se mogle kupiti presadnice, cvijeće te odjeća i obuća. Od 2022. godine

zelena tržnica može se pronaći na parkiralištu Sportske dvorane Zabok. No ovaj projekt modernizacije donio je i neke probleme. Naime, ukinut je najkorišteniji cestovno željeznički prijelaz u gradu, pa se sada prugu može prijeći na tri mjesta, od kojih je samo jedan u centru grada. Grad godinama pokušava naći rješenje za taj prijelaz, predložena je izgradnja nadvožnjaka ili podvožnjaka, no do danas taj problem još nije riješen.

6.4. Razvoj funkcije obrazovanja

Razvoj obrazovne funkcije u Zaboku počinje još 1957. godine osnivanjem Srednje ekonomske škole, današnje Srednje škole Zabok. Prve dvije godine nastava se izvodila u prostorima Osnovne škole, dok nije izgrađena sadašnja zgrada. U okviru Srednje ekonomske škole 1967. godine uveden je smjer ugostiteljstvo za školovanje kuhara i konobara, a 1968. trgovačka škola (Srednja škola Zabok, 2023a). Razvoj tekstilne industrije potaknuo je 1961. godine osnivanje Srednje tehničke tekstilne škole, današnje Škole za umjetnost, dizajn, grafiku i odjeću Zabok (ŠUDIGO, 2023). Gimnazija Antuna Gustava Matoša osnovana je 1963. godine. Ove tri škole 1976. godine spajaju se u jedan srednjoškolski centar nazvan Centar za odgoj i usmjereno obrazovanje. S nezavisnošću Hrvatske 1991. godine dolazi do reforme školstva, ukida se Centar i opet nastaju tri zasebne srednje škole. Gimnazija 2003. godine dobiva svoju zgradu na današnjoj lokaciji (sl. 26) (Gimnazija AGM Zabok, 2015).

Srednja škola Zabok od 2020. godine provodi projekt „Regionalni centar kompetentnosti u turizmu i ugostiteljstvu Zabok“. Projekt je financiran sredstvima Europske unije. Cilj projekta je transformirati Srednju školu u „središte kvalitetnog, praktičnog i međunarodno orijentiranog obrazovanja za turizam i ugostiteljstvo namijenjen učenicima, studentima, nastavnicima, poslodavcima i osoblju svih dionika u turizmu na regionalnoj razini“ (CUT Zabok, 2023). U sklopu projekta modernizirat će se učionice, praktikumi, sportska dvorana, a izgradit će se ugostiteljski objekt „Akademis“ kroz koji će učenici izvoditi praktičnu nastavu (ZARA, 2023). U školskoj godini 2023./2024. pokrenuta su dva nova eksperimentalna programa – program za učenike s teškoćama u razvoju za stjecanje kvalifikacije pomoćni ugostitelj/ugostiteljica s 10 mjesta i u trajanju tri godine te program za stjecanje kvalifikacije tehničar za ugostiteljstvo s 20 mjesta i u trajanju četiri godine. No na oba programa na ljetnom upisnom roku ostalo je mjesta (Srednja škola Zabok, 2023b).

Pučko otvoreno učilište otvoreno je 1961. godine, no s organizacijom visokoškolskog obrazovanja počinje tek 1996. godine u suradnji s Ekonomskim fakultetom iz Zagreba. Ova suradnja kasnije je prekinuta. Od 2000. godine u sklopu učilišta djeluje Fakultet za menadžment

u turizmu i ugostiteljstvu Opatija, od 2002. Fakultet organizacije i informatike iz Varaždina te od 2014. Fakultet odgojnih i obrazovnih znanosti iz Osijeka. U sklopu učilišta provodi se i srednjoškolsko obrazovanje i osposobljavanje odraslih i škola strani jezika, a upravljaju i Multimedijalnim centrom Zabok i Gradskom galerijom. Nastava se provodi u jednom po nekadašnjih pogona „Regeneracije“ (sl. 33) (Pučko otvoreno učilište Zabok, 2023).



Sl. 33. Zgrada Pučkog otvorenog učilišta u Zaboku 2023. godine

Izvor: autorska fotografija, 2023

U Zaboku djeluje privatno učilište „Piramida znanja“ za obrazovanje odraslih osoba. Programe učilišta prilagođavaju potrebama tržišta rada. U devet obrazovnih sektora (ekonomija i trgovina, elektrotehnika, računalstvo i strojarstvo, graditeljstvo, geodezija i arhitektura, osobne usluge, poljoprivreda i prehrana, promet i logistika, šumarstvo, turizam i ugostiteljstvo, zdravstvo i socijalna skrb) imaju 65 programa (Piramida znanja, 2023).

Grad Zabok svojom dobrom prometnom povezanošću i raznovrsnošću srednjoškolskih programa razvio se u vodeće obrazovno središte županije. Zaboku najviše gravitiraju učenici iz susjednih gradova i općina, ali u trima srednjim školama ima učenika ih svih jedinica lokalne samouprave iz Krapinsko-zagorske županije te iz nekih jedinica u Zagrebačkoj županiji i iz Grada Zagreba (Komar, 2021). Gimnazija Antuna Gustava Matoša već nekoliko godina za redom upisuje učenike s najvećim brojem bodova u Krapinsko-zagorskoj županiji (Debeljak, 2023).

7. ZAKLJUČAK

Zabok se ističe kao grad s važnim geoprometnim položajem unutar Krapinsko-zagorske županije, u blizini Zagreba, što ga stavlja u povoljan položaj za razvoj. Kroz različite povijesne faze Zabok je bilježio promjene u broju stanovnika i strukturi naselja, odražavajući demografske, ekonomske i društvene utjecaje. Industrijalizacija je privukla stanovništvo iz okolnih ruralnih područja, što je utjecalo na oblikovanje urbanog prostora. Razvojem tercijarnog sektora, posebno trgovine i usluga, dodatno je ojačana ekonomska slika grada.

U početnom dijelu istraživanja iznesene su hipoteze koje su služile kao jedan od načina ostvarivanja cilja ovog istraživanja. Terensko istraživanje, analiza postojećeg prostornog plana Grada Zaboka i Hrvatske osnovne karte koristili su se kako bi se hipoteze potvrdile ili opovrgnule.

H1. U istraživanom razdoblju povećana je površina proizvodnih i poslovnih funkcija.

Ova hipoteza je potvrđena. U posljednjih 40 godina došlo je do povećanja površina namijenjenih proizvodnim i poslovnim djelatnostima za 5,6 %, što je vidljivo na slici 28 i u tablici 7. Razvojem industrijske zone došlo je do otvaranja novih proizvodnih i poslovnih poduzeća, a njihova lokacija vezana je uz izgrađenu industrijsku zonu i centar grada. Ovaj porast vidljiv je i u strukturi zaposlenih po djelatnostima, odnosno najviše zaposlenih radi u prerađivačkoj industriji i trgovini (tab. 4). Također, propadanje industrijskih postrojenja dovelo je do prenamjene prostora. Nekadašnji proizvodni pogoni pretvoreni su u prostore za poslovne, ugostiteljske i javne namjene. Razvoj ovih djelatnosti pozitivno je utjecao na smanjenje nezaposlenosti u lokalnoj zajednici.

H2. Širi se stambena funkcija i stvaraju se kompaktnije zone stambene funkcije unutar grada.

Ova hipoteza je potvrđena. Tijekom razdoblja istraživanja, površine stambene funkcije porasle su za gotovo 10 % (tab. 7). Primjećuje se tendencija povezivanja stambenih područja u kompaktnu zonu koja se proširuje iz nizinskog dijela na više nadmorske visine (sl. 28). To je omogućeno razvojem prometne infrastrukture. Iako u strukturi prevladavaju obiteljske kuće, posljednjih se godina grade nove stambene zgrade u centru grada.

H3. U središnjem dijelu grada širi se i stvara kompaktnija zona mješovite namjene (stambena funkcija i trgovina).

Ova hipoteza je potvrđena. Osim porasta površine stambene funkcije, dolazi i do porasta površina mješovite namjene, odnosno stambeno-poslovnih funkcija. Površine mješovite namjene porasle su za 8,5 % (tab. 7), a smještene su u središnjem dijelu grada (sl. 28). Uz

glavnu ulicu u naselju smještene su specijalizirane trgovine neprehrambenim proizvodima. Te se trgovine nalaze u prizemlju stambenih objekata. Izgradnjom „City Parka“ stvara se novo gradsko središte s brojnim trgovinama i ugostiteljskim objektima, a u neposrednoj blizini izgrađeno je nekoliko supermarketa.

H4. U rubnim područjima grada šire se i stvaraju se prostorno cjelovitije proizvodno-poslovne zone.

Ova hipoteza je potvrđena. Od 1994. godine Grad Zabok razvija gospodarsku zonu između željezničke pruge i autoceste, koja obuhvaća naselja Zabok, Pavlovec Zabočki i Gubaševo. U gospodarskoj zoni nalazi se sva potrebna infrastruktura te se potporama potiče dolazak novih investitora i daljnje širenje zone. Tako je od 1981. godine došlo do premještanja industrijskih postrojenja iz centra grada u rubne dijelove (sl. 28).

H5. Izrazito se smanjuju poljoprivredne površine.

Ova hipoteza je potvrđena. Provedenom analizom utvrđeno je da su se obradive površine znatno smanjile, s nekadašnjih 9,27 % na današnjih tek 2,16 % ukupne površine naselja. To je rezultat kontinuiranog napuštanja poljoprivredne proizvodnje i smanjenja broja zaposlenih u poljoprivredi. Također su se smanjile površine neobrađenog poljoprivrednog tla i šuma za 14,48 %.

LITERATURA

- Biškup, Z., 2002: Transformacija gradske jezgre Bjelovara od njegova utemeljenja do danas, *Hrvatski geografski glasnik* 64(1), 55-70.
- Borovčak, M., 2016: Zabok u srednjem vijeku, *Pro tempore* (10-11), 211-235.
- Crljenko, I., 2012: Utjecaj nekih sociogeografskih čimbenika na morfogenezu zagrebačke Dubrave, *Hrvatski geografski glasnik* 74(1), 111-139.
- Feletar, D., Stiperski, Z., 1992: Međuzavisnost procesa industrijalizacije i promjena u prostornom rasporedu i pokretljivosti stanovništva u Hrvatskom zagorju, *Acta Geographica Croatica* 27(1), 141-161.
- Gelo, I., 2020: Suvremene promjene u funkcionalnoj strukturi grada Mostara, Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu.
- Grgurović, O., 1984: Funkcionalno-morfološka struktura suburbanog prostora, *Sociologija i prostor* 83-86, 23-34.
- Huška, D., 2017: Utjecaj globalizacije na području trgovine na malo u Hrvatskoj 1997—2016., *Zbornik sveučilišta Libertas* 1-2(1-2), 125-136.
- Jakovčić, M., Kajinić, J., 2021: Željeznica »dovozi i odvozi«: razvoj, stanje i perspektive industrijskih kompleksa na prostoru Hrvatskog Zagorja, *Ekonomika i ekohistorija*, 17(1), 162-172.
- Komar, K., 2022: *Gravitacijsko područje Grada Zaboka*, Završni rad, Sveučilište u Zagrebu.
- Lončar, J., 2008: Industrijske, slobodne i poslovne zone – pojam, značenje i faktori lokacije/ Industrial, Free and Entrepreneurial Zones – Definition, Importance and Location Factors, *Geoadria* 13(2), 187-206.
- Lončar, J., Sviben, I., 2019: Suvremena obilježja funkcionalno-prostorne strukture Grada Krapine, *Sociologija i prostor* 57 (3 (215)), 253-280.
- Marinković, V., 2018: Identifikacija prostorno-razvojnih trendova hrvatskih otoka analizom opremljenosti naselja centralnim funkcijama, *Sociologija i prostor: časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja* 56 (1), 3-34.
- Njegač, D., 1989: Oblici i značenje decentralizacije industrije Zagreba u Hrvatsko zagorje, *Acta Geographica Croatica* 24(1), 101-110.
- Njegač, D., 1991: Neki pokazatelji polariziranog razvoja Hrvatskog zagorja, *Acta Geographica Croatica* 26(1), 79-97.
- Njegač, D., 1995: Oblici prostorne mobilnosti stanovništva Hrvatskog zagorja, *Geografski glasnik* 57(1), 93-109.

- Njegač, D., Gašparović, S., Stipešević, Z., 2010: Promjena u funkcionalno-prostornoj strukturi Osijeka nakon 1991. godine, *Hrvatski geografski glasnik* 72 (2), 101-118.
- Penev, G., 1990: Odnos migracija i starosne strukture stanovništva, *Migracijske i etničke teme* 6(2), 173-182.
- Perak, M., 2021: *Promjene u funkcionalno-prostornoj strukturi grada Šibenika*, Prvostupnički rad, Sveučilište u Zagrebu
- Prelogović, V., 2004: The socio-spatial Structure of the City: the Example of Zagreb, *Hrvatski geografski glasnik* 66(1), 29-46.
- Prelogović, V., Lukić, A., 2011 : Funkcionalno-prostorna struktura ivanićgradskog pograda kao element urbanog identiteta, *Međunarodni znanstveno-stručni skup „Modeli upravljanja procesima obnove i razvoja povijesnih gradova“*
- Radeljak Kaufmann, P., 2015: Opremljenost centralnim funkcijama naselja Dalmacije, *Godišnjak Titius: godišnjak za interdisciplinarna istraživanja porječja Krke* 8(8), 83-101.
- Segerlija, Z., 2005: Razvojne tendencije i strukturne promjene u Hrvatskoj trgovini na malo, *Ekonomski pregled* 56(1-2), 39-59.
- Spevec, D., 2009: Populacijski potencijal Krapinsko-zagorske županije, *Hrvatski geografski glasnik* 71(2), 43-63.
- Spevec, D., Vuk, R., 2012: Demografski resursi i potencijali te organizacija primarnog obrazovanja u Krapinsko-zagorskoj županiji, *Hrvatski geografski glasnik* 74(1), 187-212.
- Stiperski, Z., Novak, V. i Gajski Stiperski, B., 2015: Poslovne funkcije zagrebačkog naselja Savica/ THE COMMERCIAL FUNCTIONS OF ZAGREB'S SAVICA SETTLEMENT, *Acta Geographica Croatica* 40 (1), 15-36.
- Toskić, A., 1993: Starenje stanovništva Hrvatskog zagorja 1961.-1991., *Acta Geographica Croatica* 28(1), 173-186.
- Toskić, A., 1998: Utjecaj političko-teritorijalne orgaanizacije Hrvatske na lokaciju uslužnih i proizvodnih djelatnosti, *Hrvatski geografski glasnik* 60(1), 59-73.
- Vresk, M., 1986: Neki pokazatelji funkcionalno-prostorne strukture Zagreba, *Acta Geographica Croatica* 21(1), 45-53.
- Vresk, M., 1996: Funkcionalna struktura i funkcionalna klasifikacija gradova Hrvatske, *Hrvatski geografski glasnik* 58(1), 51-66.
- Vresk, M., 2002: *Grad i urbanizacija*, Školska knjiga, Zagreb

IZVORI

Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i regionalnom razvoju (APPRRR), 2023a: Upisnik poljoprivrednika i broj PG-a 31.12.2022., <https://www.apprrr.hr/upisnik-poljoprivrednika/> (16.8.2023.)

Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i regionalnom razvoju (APPRRR), 2023b: Prikaz broja i površina ARKOD-a po naseljima i vrsti upotrebe poljoprivrednog zemljišta 31.12.2022., <https://www.apprrr.hr/arkod/> (16.8.2023.)

Analiza i vrednovanje razvojnih potencijala i ograničenja područja urbane aglomeracije Zagreb, 2018, <https://www.zagreb.hr/userdocsimages/gu%20za%20strategijsko%20planiranje/Analiza%20i%20vrednovanje%20razvojnih%20potencijala%20i%20ograni%C4%8Denja%20Urbane%20aglomeracije%20Zagreb,%202018..pdf> (20.7.2023.)

Baunit, 2023: Stambeni kompleks Zabok, <https://baunit.hr/references/stambeni-kompleks-zabok> (19.8.2023.)

City Park, 2019: <https://citypark.hr/> (16.8.2023.)

Copernicus, 2013: EU-DEM, <https://land.copernicus.eu/imagery-in-situ/eu-dem/eu-dem-v1.1?tab=download> (5.7.2023.)

CUT Zabok, 2023: <https://www.rcktu-zabok.hr/osnovne-informacije-vezane-uz-receza-projekt-priprema-za-web-stranicu-2/> (19.8.2023.)

Debeljak, H., 2023: 10 srednjoškolskih programa u Krapinsko-zagorskoj županiji koje su upisali učenici s najviše bodova, *srednja.hr*, <https://www.srednja.hr/novosti/10-srednjoskolskih-programa-u-krapinsko-zagorskoj-zupaniji-koje-su-upisali-ucenici-s-najvise-bodova-2/> (19.8.2023.)

Dekor, 2023: <https://dekor.hr/> (13.8.2023.)

DFA – digital foto art, 2019: <https://web.facebook.com/profile.php?id=100063602410441> (16.8.2023.)

Državna geodetska uprava (DGU), 2022: Središnji registar prostornih jedinica RH (GIS shapefileovi)

Državni zavod za statistiku (DZS), 2002: Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2001., <https://web.dzs.hr/Hrv/censuses/Census2001/Popis/Hdefault.html> (5.7.2023.)

Državni zavod za statistiku (DZS), 2005: Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. - 2001., CD-ROM, Zagreb

Državni zavod za statistiku (DZS), 2013: Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011., <https://web.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/censuslogo.htm> (5.7.2023.)

Državni zavod za statistiku (DZS), 2021: Prirodno kretanje stanovništva Republike Hrvatske 2001. – 2020.

Državni zavod za statistiku (DZS), 2022a: Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2021. – stanovništvo po naseljima

Državni zavod za statistiku (DZS), 2022b: Prirodno kretanje stanovništva 2021., <https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29028> (5.7.2023.)

Državni zavod za statistiku (DZS), 2022c: Stanovništvo – pregled po gradovima i općinama

Državni zavod za statistiku (DZS), 2023: Prirodno kretanje stanovništva 2022., <https://podaci.dzs.hr/2023/hr/58059> (31.7.2023.)

Dunapack Packaging, 2021: <https://www.dunapack-packaging.com/hr/tvrtka/lokacije/hrvatska/> (13.8.2023.)

Ferrostil MONT, 2015: <https://ferrostilmont.hr/> (13.8.2023.)

Gimnazija AGM Zabok, 2015: O školi, <https://www.gimagn.hr/o-skoli/> (19.8.2023.)

Grad Zabok, 2018: Vodosprema Zabok – nešto sasvim posebno, <https://www.zabok.hr/vodosprema-zabok-nesto-sasvim-posebno/> (14.8.2023.)

Grad Zabok, 2020: re-GENERATOR, <https://www.zabok.hr/re-generator/> (19.8.2023.)

Grad Zabok, 2021a: Provedbeni program Grada Zaboka za razdoblje 2022. – 2025., <https://www.zabok.hr/wp-content/uploads/2023/02/Provedbeni-program-Grada-Zaboka.pdf> (20.7.2023.)

Grad Zabok, 2021b: Javni portal za građane, https://gis.zabok.hr/gis?c=1770500%2C5785092&l=zabok_plan_granicezabok_upu_2022_cenar3_0_polygon%2Czabok_naselja&so=&z=14.0 (13.8.2023.)

Grad Zabok, 2023: <https://www.zabok.hr/> (20.7.2023.)

Hrvatska tehnička enciklopedija, 2018: Zagorska industrija vunениh tkanina (ZIVT), <https://tehnika.lzmk.hr/zivt/> (20.7.2023.)

Hrvatski zavod za zapošljavanje (HZZ), 2023: Godišnje izvješće za razdoblje siječanj-prosinac 2022., https://www.hzz.hr/app/uploads/2022/09/KR_Godisnjak_2022.pdf (1.8.2023.)

HŽ Putnički prijevoz (HŽPP), 2023: Vozni red, <https://www.hzpp.hr/> (10.7.2023.)

MB Produkt, 2023: <http://www.mbprodukt.hr/#undefined> (13.8.2023.)

Meditex, 2022: <https://www.meditex.hr/> (13.8.2023.)

Nova runda, 2023: <https://www.novarunda.com/> (13.8.2023.)

Piramida znanja, 2023: <https://www.uciliste-piramida-znanja.hr/> (20.8.2023.)

Poslovni.hr, 2016: Već više od 50 godina Trgocentar Zabok uspješno posluje, a danas zapošljava više od 550 zaposlenika, <https://www.poslovni.hr/hrvatska/vec-vise-od-50-godina-trgocentar-zabok-uspjesno-posluje-a-danas-zaposljava-vise-od-550-zaposlenika-309716> (11.8.2023.)

Pučko otvoreno učilište Zabok, 2023: <https://www.pou-zabok.hr/> (19.8.2023.)

Ranogajec, B., 2006: Maxi Konzum i u Zaboku, *Poslovni.hr*, <https://www.poslovni.hr/domace/maxi-konzum-i-u-zaboku-10649> (11.8.2023.)

RGNC, 2023: <https://www.rgnc-grupa.hr/hr/> (13.8.2023.)

Sato, 2023: <https://sato.hr/> (13.8.2023.)

Sportska zajednica grada Zaboka, 2023: <https://sz-zabok.hr/> (17.8.2023.)

Srednja škola Zabok, 2023a: Povijest, <http://ss-zabok.skole.hr/skola/povijest> (19.8.2023.)

Srednja škola Zabok, 2023b: <http://ss-zabok.skole.hr/> (19.8.2023.)

Sudovi Republike Hrvatske, 2019: Općinski sud u Zlataru, <https://sudovi.hr/hr/oszl/o-sudovima/stalna-sluzba-u-zaboku> (14.8.2023.)

Škola za umjetnost, dizajn, grafiku i odjeću Zabok (ŠUDIGO), 2023: O školi, <https://sudigoz.hr/o-skoli/> (19.8.2023.)

Tehnoguma, 2023: <https://tehnoguma-zg.hr/> (13.8.2023.)

TOMO VARGA d.o.o., 2022: <http://www.tomovarga.com.hr/> (13.8.2023.)

Videk, S., 2020: Od Zaboka biciklom prema Krapini, Oroslavju, Velikom Trgovišću, Zaprešiću ili na sjever i sjeverozapad županije, *zagorje.com*, <https://www.zagorje.com/clanak/vijesti/od-zaboka-biciklom-prema-krapini-oroslavju-velikom-trgoviscu-zapresicu-ili-na-sjever-i-sje> (13.8.2023.)

Vrekalo, N., Dumbović Bilušić, B., 2009: Analiza i valorizacija industrijske baštine nekadašnje tekstilne industrije u Zaboku, Konzervatorska podloga za UPU Centar 3 Zabok, https://www.zabok.hr/wp-content/uploads/2022/10/konzervatorska_podloga_zabok__elaborat.pdf (13.8.2023.)

Zagorska razvojna agencija (ZARA), 2023: Regionalni centar kompetentnosti u turizmu i ugostiteljstvu Zabok, <https://www.zara.hr/projekti/50-regionalni-centar-kompetentnosti-u-turizmu-i-ugostiteljstvu-zabok> (19.8.2023.)

Županijska uprava za ceste Krapinsko-zagorske županije (ŽUC KZŽ), 2022: Karta javnih cesta KZŽ, <https://www.zuc-kzz.hr/ceste/> (10.7.2023.)

PRILOZI

Popis slika

Sl. 1. Karta naselja Grada Zaboka	2
Sl. 2. Prometna infrastruktura Grada Zaboka 2023. godine	6
Sl. 3. Industrijski pogon „Zagorske industrije vunениh tkanina“ 1960-ih godina	8
Sl. 4. Opće kretanje broja stanovnika Grada Zaboka i naselja od 1857. do 2021. godine	10
Sl. 5. Gustoća naseljenosti naselja Grada Zaboka 2021. godine	11
Sl. 6. Prirodno kretanje stanovništva Grada Zaboka od 2000. do 2022. godine	13
Sl. 7. Dobno-spolna struktura stanovništva Grada Zaboka 2011. i 2021. godine	17
Sl. 8. Hipsometrijska karta Grada Zaboka	21
Sl. 9. Karta nagiba padina Grada Zaboka	22
Sl. 10. Karta vertikalne raščlanjenosti reljefa Grada Zaboka	23
Sl. 11. Karta ekspozicije padina Grada Zaboka	24
Sl. 12. Smještaj poslovnih djelatnosti grada Zaboka 2023. godine	27
Sl. 13. Neki od hipermarketa i supermarketa u Zaboku 2023. godine	29
Sl. 14. Zgrada nekadašnje tvornice „ZIVT“ 2023. godine	31
Sl. 15. Zgrada tvornice „Regeneracija“ 2023. godine	31
Sl. 16. Tvornice u industrijskoj zoni na području naselja Zabok 2023. godine	32
Sl. 17. Neke od tvornica u gradu Zaboku 2023. godine	34
Sl. 18. Obiteljska kuća u Zaboku 2023. godine	35
Sl. 19. Stambena zgrada u Zaboku 2023. godine	35
Sl. 20. Sportska dvorana Zabok 2023. godine	36
Sl. 21. Neki infrastrukturni elementi u Zaboku 2023. godine	37
Sl. 22. Autobusni kolodvor Zabok 2023. godine	38
Sl. 23. Željeznički kolodvor Zabok 2023. godine	39
Sl. 24. Vodosprema u Zaboku 2018. godine	40
Sl. 25. Smještaj nekih kvartarnih djelatnosti u Zaboku 2023. godine	41
Sl. 26. Gimnazija Antuna Gustava Matoša 2023. godine	42
Sl. 27. Zagorska javna vatrogasna postrojba Zabok 2023. godine	43
Sl. 28. Namjena zemljišta u Zaboku 1981. i 2021. godine	45
Sl. 29. Industrijski kompleks „ZIVT“ prije prenamjene početkom 2000-ih godina	46
Sl. 30. „City Park“ 2019. godine	46

Sl. 31. Područje gospodarske zone Grada Zaboka početkom 2000-ih godina	48
Sl. 32. Stambeni kompleks Zabok	49
Sl. 33. Zgrada Pučkog otvorenog učilišta u Zaboku 2023. godine	51

Popis tablica

Tab. 1. Broj stanovnika i indeks međupopisne promjene broja stanovnika naselja Grada Zaboka od 1981. do 2021. godine	12
Tab. 2. Stopa nataliteta, mortaliteta i prirodne promjene te vitalni indeks Grada Zaboka između 2001. i 2021. godine	14
Tab. 3. Migracije stanovništva Grada Zaboka od 2001. do 2021. godine	15
Tab. 4. Zaposlene osobe prema području djelatnosti Grada Zaboka 2001. i 2011. godine	18
Tab. 5. Broj prodavaonica prema vrsti proizvoda u Zaboku 2023. godine	28
Tab. 6. Vrsta upotrebe poljoprivrednog zemljišta prema površini u Zaboku 2022. godine	41
Tab. 7. Namjena zemljišta grada Zaboka 1981. i 2021. godine	44